

„Hrvatske pučke novine” (1907. - 1913.) kao izvor za svakodnevnu povijest Đakova i Đakovštine

UDK 070(497.5 Đakovo)“1907/1913”

Prethodno priopćenje

Margareta Matijević

Hrvatski institut za povijest, Zagreb

„Hrvatske pučke novine” izlazile su kao dvotjednik, kasnije tjednik, u Đakovu od prosinca 1907. do kraja studenoga 1913. godine. Prvi vlasnik i izdavač lista bilo je novoosnovano Udruženje svećenika. Početkom veljače 1909. će postati starčevićansko glasilo, a od veljače 1912. nastaviti svoje postojanje kao neutralna, oporbena novina, naklonjena svakomu tko podržava „narodne” interese. Većim dijelom sadržaj „Hrvatskih pučkih novina” je bio fokusiran na dnevno-političku situaciju u Trojednoj Kraljevini i lokalne prilike u Đakovu i Đakovštini. Često se pisalo i o zanimljivostima, obrtnicima, javnom životu, socijalnim prilikama, gradnjama, zabavama, školskim i zdravstvenim nevoljama, kriminalitetu u Đakovu i slično. Objavili su više praktičnih informacija za građane i gospodarskih savjeta za seljake. Osvrtali su se na neke omiljene i bilježili pogubne pojave. U radu se analizira doprinos ovog glasila boljem poznavanju svakodnevnog života u Đakovu i Đakovštini u vrijeme njegovog izlaženja.

Ključne riječi: Hrvatske pučke novine, Đakovo, Đakovština, političko djelovanje, oporba, svakodnevica

Uvod

„Hrvatske pučke novine” izlazile su kao dvotjednik, kasnije tjednik, u Đakovu od prosinca 1907. do kraja studenoga 1913. godine.¹ Unatoč kratkom izlaženju u više navrata su mijenjali vlasnike, redakciju i tiskare. Započeli su kao glasilo novopokrenutog biskupijskog Udruženja svećenika 1907.; od 1. veljače 1909. do kraja siječnja 1912. izlazili su kao Starčevićansko glasilo, a posljednje dvije godine kao opće oporbno glasilo, u vlasništvu odvjetnika i pokretača brojnih građanskih inicijativa u Đakovu, Ivana Ribara. Urednici i vlasnici su bili Alojzije Vincetić, Lovro Marković, Svetozar Rittig, Gjuro Laij, Ante Rott, Ivan (Ivša) Gabut i Ivan Ribar. Početno su se tiskale u Biskupijskoj tiskari, pa u tiskari Kraljević i drug, da bi zbog političkih pritisaka tiskanje bilo premješteno u Vinkovce, u rujnu 1911.²

„Hrvatske pučke novine” dosad su već korištene u historiografiji, ali nisu detaljnije pretresane.³ Zbog ograničenog prostora ovdje se ne možemo osvrnuti na sva istraživačka pitanja koja bi mogla biti zanimljiva za povijest Đakova i Đakovštine u vrijeme njihovog izlaženja i ako ih dotičemo činimo to periferno i usput.

- 1 Netočan je podatak objavljen na Wikipediji da su „Hrvatske pučke novine” postale tjednik od četvrtog broja. U više navrata najavljivalo se da će list postati tjednik, ako se poveća broj pretplatnika, ali to je stvarno uspjelo tek početkom 1911. [https://hr.wikipedia.org/wiki/Hrvatske_pu%C4%8Dke_novine_\(%C4%90akovo\)](https://hr.wikipedia.org/wiki/Hrvatske_pu%C4%8Dke_novine_(%C4%90akovo)) Pristup ostvaren 1. 10. 2021.
- 2 „Našim čitateljima”, *Hrvatske pučke novine (dalje HPN)*, 10. 9. 1911., 1.; „Promjena kod našeg lista”; „Gg. suradnike”, *HPN*, 10. 9. 1911., 2.
- 3 „Hrvatske pučke novine” spominjali su u svojim radovima: Borislav Bijelić, Vladimir Geiger, Marin Srakić, Branko Ostajmer, Krešimir Pavić, Tihonija Zovko i drugi poznavaoici đakovačke prošlosti.

Rubrike, autori, jezik

„Hrvatske pučke novine” uglavnom su tiskane na četiri stranice, vrlo rijetko na šest. Naslovnica je redovito bila posvećena aktuelnom političkom trenutku. U donjem dijelu našlo se mjesta za književni podlistak, davna sjećanja ili koji putopis. Druga i treća stranica su rasporedile politička i lokalna zbivanja. Redakcija je redovito objavljivala značajnije pojave „u našoj monarkiji”, a pratili su i politiku po svijetu. Krize su bile česte, Alžir, Portugal, Maroko i Balkanski ratovi su ispunjavali stupce i članke. I u Đakovu se znalo za potonuće *Titanika*.⁴ Bezimeni profesionalci su pisali gospodarske savjete i pokrivali socijalnu problematiku. Manjim dijelom na trećoj i redovito na četvrtoj stranici stajali su ogasi, javne zahvale, reklame i slično. Prvotno su se oglašavale samo tvrtke u vlasništvu kršćana. To će se promijeniti u veljači 1909. kad list postane Starčevićansko glasilo, pa će se uskoro reklamirati i židovski poslovni subjekti. Od 15. svibnja 1909. uvela se je rubrika: „Mali oglasnik” gdje se moglo objaviti bilo što, po cijeni od 50 filira. To nije bilo skupo, same novine su u to doba koštale 20 filira.

Velika većina priloga u „Hrvatskim pučkim novinama” nije potpisana. Bez sumnje neke od autora prvih priloga možemo pronaći među članovima u listopadu 1907. pokrenutog Udruženja svećenika. Prvim predsjednikom Udruženja izabran je Milko Cepelić, a iz Đakova su u užj odbor izabrani Alojzije Vincetić, Svetozar Rittig, Marijan Galović i Josip Šimunović.⁵

Redovitih kolumnista prve godine nije bilo, ali od veljače 1909. će izlaziti rubrika koju je potpisivao *Delija komarac*. Predstavio se kao Đakovčanin, ledičan, koji će „zazujati” svugdje gdje vidi pojavu koju treba osuditi ili napomenuti da se popravi. *Komarac* je zbog svojih neprestanih „uboda” bio dosta čitan, a po Đakovu se nagađalo tko stoji iza njega. Na svoj pomalo, možda i namjerno manje pismen način, *Komarac* je politički uglavnom „bockao” mađar(on)e, Nijemce, pravoslavnog popa iz Paučja Teofana Uzelca koji je bio srpski radikal, zvao je Telefon i naslađivao se kad je prokockao jedinu kravu na kartama⁶ i slično. Bilo je tu, očekivano, i najobičnijeg ogovaranja i aluzija

4 „Potonoće najvećeg parobroda na svijetu zvanog ‘Titanica’, *HPN*, 26. 4. 1912., 3.

5 „(Udruženje svećenika djak. biskupije)”, *Glasnik biskupija bosanske i sriemske*, 30. 11. 1907., 199-200.; Đakovačke svećenike kao ozbiljan politički čimbenik izdvaja i Branko OSTAJMER, „Prilog životopisu Vatroslava Račkog: neuspješna kandidatura na saborskim izborima 1906.”, *Zbornik Muzeja Đakovštine*, 7/2005., 151-152.

6 „Delija komarac”, *HPN*, 1. 9. 1909., 4.

na nečiju bračnu nevjeru i pijanstvo ili uvijenih prozivki onih koji su gledali nogometnu utakmicu a nisu platili kartu.⁷ Na udaru se, očekivano za ono vrijeme, našlo i pomodno žensko odijevanje, strah da će se i u Đakovu uskoro pronosati „hlačaste suknje” i slično.⁸ Inače su đakovačke djevojke, „vrajlice” bile česti objekti *Komarčevih* opservacija, ali uglavnom blagonaklono i sa simpatijama. Neki su prilozima bili na rubu dobrog ukusa, za sredovječnu ženu se govorilo: „nije stara, samo je onako već odavna”, izdvajali su se tjelesni atributi političkih protivnika, „debeljko i suvonja”, naglašavao izgled „bučoglavog” gospodina Slavka Cuvaja, kojega je dočekalo svega par ljudi, obitelji Konj i Vrag i slično.⁹ Svoj poružni osvrt na izbor mađarona Lovre Radičevića, uz podosta uvreda svima koji su glasali za njega, *Komarac* završava neprimjereno grubim riječima: „Abzug crknite mađarske mrcine!”¹⁰ Postupno je pisao manje i rjeđe, u veljači 1912. najavio je, da će se samo javljati „od zgođe do zgođe”.¹¹ Za njega, u Ribarovo vrijeme, više nije bilo mjesta.

„Hrvatske pučke novine” tiskane su latinicom, na hrvatskom jeziku. Primjetan je nešto veći broj uobičajenih turcizama koji su Slavoniji desetljećima bili u primjeni: ekser, točak, kašika, mejdan, mušterija, aferim, drum, taraba, zulum, šičar, čorba, budžak, pendžer, kiljer, ćuprija, čivija, kavgadžija, pazar, adet, bostan, i neki ipak rjeđi: ferman, tabut, sićan (u značenju otrov), esap. Neke su riječi češće u srpskom jeziku: mator, sudija, obezbjedi, vaspitan, buve, ljekar, vrlo rijetko i uzrečica *bre*. Primjetno je i puno germanizama, neki su prilagođeni hrvatskom jeziku i toliko udomaćeni da se ne doživljavaju stranim riječima: šnicl, cimer, frajla, flaša, bircuz, neki su ipak danas rjeđi, ali su u promatranom vremenu bili u svakodnevnoj uporabi: šmuk, klajnvajs, lih, bent, gešeftsman, frakl, štajeramt, federštil, kurmoher, feter, kleger, feš, kaiserbirn, bešvera, bedinter, šebig, grundbezicer, cajt, štamgast, herberg, libsbriřt, tancšul, bruderšaft, feler, baumajstor, štucer i brojni drugi. Mađarizmi su nešto rjeđi: biroš, utvaj, baguš, čordaš, munkač i još poneki, a bilo je i riječi i iz drugih jezika: češki, i slovački izraz valčik za valcer ili riječ čuvida za masku, koja vuče podrijetlo iz talijanskog.

7 „Delija komarac”, *HPN*, 1. 7. 1909., 3.; „Delija komarac”, *HPN*, 1. 9. 1909., 3.; „Delija komarac”, *HPN*, 13. 8. 1911., 3.

8 „Delija komarac”, *HPN*, 14. 5. 1911., 4.

9 „Delija komarac”, *HPN*, 15. 8. 1909., 3.; „Delija komarac”; *HPN*, 1. 12. 1910., 3.

10 „Delija komarac”, *HPN*, 15. 11. 1910., 3.

11 „Delija komarac”, *HPN*, 11. 2. 1912., 3.

U „Hrvatskim pučkim novinama” zabilježene su i neki vrlo rijetki arhaizmi: usov snijega, uzma pluća, naličan zavod. Iako donekle slični i lako prepoznatljiviji, neki su izrazi bili uobičajeni drukčije nego što je danas standard. Pisalo se snilaziti u smislu stizati, spravna u značenju spremna, uzovnici umjesto uzvanici, šir umjesto širina, isprijeka umjesto preko puta, nadali svotu u značenju iznijeli svotu, snimili kao spustili, nakiće umjesto nakita, nebište umjesto nebo i sl. Neke strane riječi su donošene u originalu iako su nama danas uobičajene kroatizirane, primjerice anketa je *enqueta*, kupon je kupon, buket je *bouquett*, ansamb je *ensemble*, malheuer je maler. Kod spominjanja Innsbücka dopisano je u zagradi hrvatski Inomost. U prilogima iz sela đakovačke okolice mahom se pisalo ikavicom, čest je oblik sičanj za siječanj ili osjeguranje, svjema i slično. Redovito se gutalo, a u samoglasničkoj skupini ao na kraju riječi: došo, našo, zujo, hodo.

Uvodničar se u jednom prilogu obrušio na doseljenike koji ne poštuju hrvatski jezik. Iako hvali dio Nijemaca „koji su se kod nas posve udomili i ovu zemlju priljubili”, s ne baš lijepim riječima zamjeri njemački na ulicama Đakova, gdje na korsu, s „malim iznimkama samo se švapčari i švapčari”.¹² Neki su izrazi na rubu kletve: „Nit pluga onome posuditi, ni korice kruha onome udijeliti, koji svoju djecu šilje u madjarsku školu!”¹³

Politički profil Hrvatskih pučkih novina

„Hrvatske pučke novine” nisu pokrenute kao crkveno glasilo¹⁴, orijentirano isključivo na vjerska pitanja, nego list usmjeren prema širem krugu čitatelja, zainteresiranih za razna pitanja iz građanske svakodnevice. Osim toga list je imao izrazitu političku notu, zazivao potrebu buđenja nacionalne svijesti, te gospodarskog i prosvjetnog jačanja hrvatskog puka.¹⁵ Đakovački svećenici nastojali su pomiriti dva pravca u hrvatskoj politici, Starčevićev i Strossmayerov, otud u podnaslovu lista Strossmayerovo geslo: „Sve za vjeru i domovinu!” i Starčevićev pozdrav: „Bog i Hrvati!” Strossmayera i Starčevića

---

12 „Tudijnština u Djakovu”, *HPN*, 1. 10. 1909., 3. O Nijemcima vidi: Vladimir GEIGER, *Nijemci u Đakovu i Đakovštini*, Zagreb, 2001.

13 „Navale tudjinaca u Đakovštini na hrv. svetinje”, *HPN*, 1. 10. 1909., 1 - 2. Citat na stranici 2.

14 Tu je funkciju zadržao *Glasnik Biskupija bosanske i srijemske* pokrenut u Đakovu 1873. godine.

15 Mirko Juraj MATAUŠIĆ, „Uvjeti nastanka i počeci katoličkoga tiska”, *Diacovensia*, 6/1998., 1, 17.

izrijekom nazivaju dvojicom najvećih Hrvata.¹⁶ Idealan čitatelj je bio čestit Hrvat i dobar katolik. Na srcu su im u prvom redu narodni interesi kako ih oni vide, nikomu ne otklanjaju suradnju: „Slagati ćemo se i ruku o ruku ići sa svima onima, koji o tvome dobru snuju i rade”.¹⁷ Isto su ponavljali i kasnije u više navrata: „Nama su pred očima: hrvatsko državno pravo, kršćanska načela i dobrobit našega puka, pa tko god te svetinje naroda našega brani i promiče, mi ćemo mu se rado pokloniti, a tko se od njih odmiče, mi ćemo mu po dužnosti svojoj prigovoriti.”¹⁸ Upozoravali su na siromaštvo hrvatskog seljaka, propast gospodarstva i obrta, nedostatak kapitala na selu, iseljavanje kao gorući problem i slično. Politički odmah su se orijentirali izrazito protumađarski. „Za to je danas glavna i životna zadaća hrv. naroda i puka boriti se protiv Ugarske na život i smrt. *Cilj prave hrvatske politike jest riješiti se i osloboditi se mađarske vlasti* i osnovati u okviru habsburške monarhije hrvatsku državu.”¹⁹

Posljednji izbori za Sabor Trojedne Kraljevine prije izbijanja Prvog svjetskog rata održani su 16. i 17. prosinca 1913., a posljednji sačuvani broj „Hrvatskih pučkih novina” datiran je 28. studenoga 1913. Zato se ovdje možemo osvrnuti samo na izbore za Sabor, 1908., 1910. i 1911. Razmjerno popularni đakovački pravaši nisu pretjerano naginjali Frankovom krilu Stranke prava, ali nisu odobravali ni priklanjanje Grge Tuškana i Ivana Banjavčića, Hrvatsko srpskoj koaliciji. Njihovi zahtjevi od 26. kolovoza i 23. prosinca 1907. bili su da stranka istupi iz Koalicije, a nakon što su odbijeni, napustili su stranku. Zato su oni na skorim izborima podržali kandidaturu nestranačkog svećenika Svetozara Rittiga koji je nastupao kao zajednički kandidat pravaškog kluba i Starčevićeve stranke prava.²⁰ Rittig je na tim izborima prilično glatko pobijedio protukandidata iz Hrvatske stranke prava, koja je ostala u sklopu Hrvatsko-srpske koalicije, Lazara Cara, sa 612 naspram 321 glasa.²¹ Autorima raznoraznih priloga u „Hrvatskim pučkim novinama” posebno je zadovoljstvo bio debakl Ustavne stranke bana Pavla Raucha i loš rezultat

16 „Borba naša s Mađarima”, *HPN*, 19. 12. 1907., 2.

17 „Riječ našemuku”, *HPN*, 5. 12. 1907., 1.

18 „Zar opet dualizam”, *HPN*, 21. 5. 1908., 1.

19 „Naši ciljevi i putevi”, *HPN*, 5. 12. 1907., 1.

20 „Zagorac i hrv. stranka prava i mi Djakovčani”, *HPN*, 1. 2. 1909., 2.

21 „Uspjeh izbora u Hrvatskoj”, *HPN*, 5. 3. 1908. 1-2.; „Izbor u Djakovu”, *HPN*, 5. 3. 1908., 2.

srpskih radikala.²² Rittig je na stranicama novina u više navrata hvaljen, a detaljno su se prenosili i njegovi saborski govori, apeli, posjeti seljacima, pisma podrške i simpatije. No, kad na idućim izborima, 1910. prevagu odnese mađaron, također svećenik, Lovro Radičević neće dobiti niti izdaleka takve simpatije.²³ Na njegov rad su odmah osuli brojne prigovore, često preko razine dobrog ukusa. Odmah je rečeno da se radi o „poznatom pripuzu svake vlade”, a *Komarac* je „ubo” „da se isti „kicoški nosi i zna dobro magjarski”,²⁴ a smislio je i rugalicu. Iz broja u broj se podsmjehivao njegovim obećanjima, kupovanju glasova, šutnji u Saboru i slično. Iako je svečarski dočekan i novi ordinarij Ivan Krapac, ne može se ništa prigovoriti kurtoaznom prijenosu svečanosti kakve su priložene u „Hrvatskim pučkim novinama”, cijeli jedan poseban broj je bio posvećen Krapčevom ustoličenju, lijepim riječima: „A Ti, podaj, Gospode, duga na vremena, da nam bude vladika, otac i mecena!”²⁵ vrlo brzo će stranice „Hrvatskih pučkih novina” izražavati svoju nesklonost prema biskupu. Protivnici Lovre Radičevića i biskupa Krapca organizirali su cjelodnevne demonstracije po Đakovu, pa je i biskup ispraćen s poklicima protiv mađarona i „Abcug izdajice!”²⁶ Vlasti su kaznile dvije djevojke koje su Radičeviću predale buket od kopriva, odnosno sudjelovale u demonstracijama. Bjelka Domjan dobila je pet dana zatvora, a Katica Morić tri dana. Uredništvo je podržalo i čestitalo postupak mladih gospođica.²⁷ Pri izlasku iz zatvora Kotarskog kraljevskog suda u Đakovu, Bjelku je dočekalo mnoštvo građana s velikim ovacijama, i osobno neki od vodećih ljudi oporbe: Ivan Ribar, Ivan Gabut, Vladimir Sachs i dr.²⁸ Te stalne polemike i rasipanje energije na svađe s lokalnim protukandidatima bile su uobičajene u tiskovinama početkom dvadesetog stoljeća.

Kad je Ivan Ribar preuzeo „Hrvatske pučke novine”; one su već bile prepoznatljiv lokalni list. Nastavio ih je voditi, strogo nepolitički kao „opće oporbena glasilo bez ikakovog obilježja oporbenog strančarstva”, posvećeno

---

22 „Poslije izbora”, *HPN*, 5. 3. 1908., 1.

23 „Djakovački izborni kotar”, *HPN*, 15. 9. 1910., 2.; „Javna izbornička pučka skupština u Djakovu”, *HPN*, 15. 10. 1910., 1.

24 „Uzaludno naprezanje”; „Delija komarac”, *HPN*, 22. 10. 1910., 3.

25 „U slavu novoga biskupa”, *HPN*, 28. 6. 1910., 1.

26 „Izbor u Djakovu!”, *HPN*, 5. 11. 1910., 2.

27 „Kr. kotarska oblast u Djakovu”, *HPN*, 5. 11. 1910., 3.; „Delija komarac”, *HPN*, 5. 11. 1910., 1-3.; „Živjele gospodične”, *HPN*, 18. 6. 1911., 2.;

28 „Ovacije gospodični Bjelki Domjanovoj”, *HPN*, 25. 6. 1911., 2.

komunalnoj politici. Nastojalo se podržati svaku dobru pojavu koja bi išla u prilog narodnim težnjama, a osuditi sve nemile događaje i javne nastupe koji su zasluživali kritiku. Rekapitulirajući svoja nastojanja nakon godinu takve političke profilacije lista Ribar je zaključio da se u tomu uvelike uspjelo.²⁹

Saborski izbori su dobivali više prostora nego lokalni, uostalom na općinskim izborima 30. rujna 1908. glasovao je svaki deseti „općinar” od njih 700 s pravom glasa. Iako tijesno, opet je potvrđen pragmatični načelnik Antun Švarcmajer. Premda politički neistomišljenici s njim su uglavnom svi u redakciji bili umjereno zadovoljni, jer se smatralo da on dobro upravlja Đakovom.³⁰ Iako je očito uživao povjerenje velikog broja građana Švarcmajer je odstupio početkom 1912. nakon vrlo neugodnog političkog igrokaza vlasti. Naime kotarski predstojnik Mile Kramarić odbio je predložiti Švarcmajera za izbor. Na natječaj se javilo pet kandidata, a on je probrao trojicu među njima, Đakovčani su jednodušno zahtijevali nastavak načelnikovanja svog starog poteštata.³¹ To im nije uspjelo, pa je u Đakovu imenovan povjerenik, raniji kotarski pristav, Vjenceslav Potočnjak.³² Takvo je stanje potrajalo u Đakovu godinu dana. I na slijedećim općinskim izborima 1913., „Hrvatske pučke novine” su zdušno reklamirale oporbene kandidate. Iako je oporba odnijela pobjedu na izborima, politički napeta situacija u Đakovu još nije bila stišana.³³

Povremeno su upućivane kritike općinskom činovništvu, posebno u selima. Iznosilo se kako bilježnici sklapaju ugovore na štetu svojih sumješšana, globe, grubi su i ne žele pomoći, a i osobno se polakome i uzmu više nego što bi smjeli ili što bi im pripadalo.³⁴ Komarac je duhovitije prigovarao gospodi koja „budu malo frajtovi, malo pisari, malo šekutori, pa onda dalje i za deset godina imaju pustaru od 80 jutara.”³⁵ Mjesni sudac, općinski vijećnik i trgovac iz Vrpolja, Ivan Bek, nakon što je izvarao velik broj mješšana, nekud

29 „Djakovo, 10. siječnja 1913.”, *HPN*, 10. 1. 1913., 1.

30 „Općinski izbori u Đakovu”, *HPN*, 1. 10. 1908., 3.; „Izbor općinskog načelnika u Djakovu”, *HPN*, 15. 10. 1908., 3.; „Dr. Ante Švarcmajer”, *HPN*, 15. 10. 1909., 3.

31 „Jednodušnost gradjanstva djakovačkoga proti nasilju vlasti na autonomiju općinsku!” *HPN*, 21. 1. 1912., 1.

32 „Povjerenik za Djakovo”, *HPN*, 30. 3. 1912., 5.

33 „Izbornici, djakovački gradjani!”, *Posebno izdanje HPN*, 29. 1. 1913., 1.; „Čast Djakovčanima!”, *HPN*, 1. 2. 1913., 1.

34 „Naša općinska uprava”, *HPN*, 4. 6. 1908., 1.; „Radi prevare 1 mjesec zatvora”, *HPN*, 22. 1. 1911., 2.

35 „Delija komarac”, *HPN*, 15. 5. 1909. 3.

je netragom nestao. Vjerovalo se da je s lažnom putovnicom otišao za Ameriku.³⁶ Jedan je lokalni upravitelj, levanjsko-varoški, Bićak, počinio suicid, nakon što se otkrila pronevjera više tisuća kruna tuđih novaca, a Tomo Sušak iz Levanjske Varoši je pobjegao s općinskim novcima, ali je brzo uhićen.³⁷

Đakovo na pragu modernog doba

U broju posvećenom ustoličenju biskupa Ivana Krapca, doneseno je više priloga o historijatu Đakova i gospodarskim prilikama u trgovištu. Prema *Statističkom godišnjaku* Đakovo je 1910. imalo 6068 stanovnika. Broj mještana se nešto povećao i doseljavanjem, povremeno je tko predavao zahtjev da bi bio primljen u đakovačku zavičajnost. To je koštalo 12 kruna, koliko su platili primjerice Franjo Cindrić i Franjo Uhl.³⁸

Izuzev nekih zgrada, samostana, općine, nadaleko poznate crkve, parka, groblja i gospodarskog „pokušališta” sa nizom loznjaka: „U Đakovu su tri tiskare i dvije knjižare. Skladište svilenih čahura, iz koga se otprema godišnje na hiljade metričkih centi svile. Tu su ogromni paromlini i orijaške cigalne, tu je kotarska oblast i kotarski sud – javno bilježništvo, više odvjetnika, liječnika, bolnica i dvije uzorno uređene ljekarne. Polaže se temelj i za klaonicu. U našem se Djakovu svega nalazi kao i u većem gradu, jer su potrebe velike, i na luksus robi kao i na potrebnim stvarima. U Djakovu je Sokol, Preradović, Prosvjeta, Kazališno društvo, Gospojinsko društvo. Sad se pripreme čine da Djakovo dobije vojništvo i kad to poluči, tad će punim pravom moći tražiti naslov grada.”³⁹

Nisu svi prigovori upućeni iz „Hrvatskih pučkih novina” gradskoj upravi bili opravdani. Primjerice, iako dokazano solidna i jeftina, prozvana je tvrtka „The Neuchatel Asphalte Company” s kojom je potpisan ugovor da u roku od tri godine asfaltira i poploča Đakovo, samo zato što joj je sjedište bilo u Mađarskoj.⁴⁰ Iako su autori na više mjesta spominjali prašinu na ulicama, u

---

36 „Pobjegao u Ameriku”, *HPN*, 1. 9. 1909., 3.

37 Moguće da je riječ o činovniku Ivanu Bićku, jer se ime ne navodi, pa ostavljamo otvorenim ovo pitanje. „Upravitelj Bićak †”, *Hrvatske pučke novine*, 1. 8. 1910., 3.; „Pronevjerjenje”, *HPN*, 26. 4. 1912., 3.

38 „Odborska sjednica”, *HPN*, 1. 2. 1910., 2.

39 „Djakovo”, *HPN*, 1. 7. 1910., 1-2. Citat na str. 1.

40 „Novi pločnik u Đakovu”, *HPN*, 5. 12. 1907., 3.; „Općinski poslovi”, *HPN*, 15. 2.. 1909., 3.

Lončarskoj su se žalili na pola metra blata i da je bez čizama neprohodna.⁴¹ O pločnicima, cestama i đakovačkom asfaltu se pisalo na više mjesta, a dopisi iz đakovačke okolice su često upozoravali na loše održavanje cesta, koje postaju danima neprohodne zbog blata. Đakovački trgovci su javno upozoreni da prestanu izlagati svoju robu uz pločnike jer ometaju promet i normalan prolaz, a izdana je i odredba „da je asfalt lih za osobe i da se nipošto ne smiju njime turati tačke i kolica”. Predviđena je i kazna za prekršitelje.⁴² Očekivalo se i da biciklisti štede novi đakovački asfalt.⁴³ Kako to nije pomagalo, vožnja biciklista po pločniku ubrzo će biti zabranjena, uz kaznu globom i zatvorom.⁴⁴

U gradu su povremeno izbijali požari, jedan takav je zabilježen 6. listopada 1908. u kući udove Buneta, izgorio je krov i dio posoblja. Veću su štetu spriječili vatrogasci.⁴⁵ Požari su povremeno bilježeni i u drugim mjestima. Izvjesni Ivan Mehler skrivio je nehotice, eksploziju, jer je prislonio cigaretu uz bure špiritusa. Iako je odjeknula cijelim Đakovom, nitko nije stradao.⁴⁶ Opravdano se sumnjalo da su neki od požara podmetnuti.⁴⁷ Veću štetu, oko 7000 kruna, je prouzročio požar na pustari Strossmayerovac, ali je vlastelinstvo osiguravalo svoje objekte.⁴⁸ Požari u Semeljcima, 19. kolovoza i Viškovicima 23. kolovoza 1911. prouzročili su nešto više štete siromašnim seljacima, u prvom slučaju 3500, a u drugom 4500 kruna, što je bilo prilično velik iznos.⁴⁹

Najveća zabilježena poplava u Đakovu bila je ona u proljeće 1911. kad je stradalo dio središta mjesta. Stanovnici su se penjali na tavane jer je voda premašila metar visine u njihovim domovima. Uzrok su bile svakodnevne kiše.⁵⁰ Zbog velike suše u ljeto 1908. podivljale su neke cijene, posebno je bio skup kupus, velika glavica za 80 filira do krune je bilo vrlo visoka cijena.⁵¹ Punitovce, Gorjan i Drenje je to ljeto pogodila jaka tuča.⁵² I zima nije razočarala,

41 „Iz lončarske ulice”, *HPN*, 1. 4. 1909., 3.

42 „Odredbe glede pločnika”, *HPN*, 1. 5. 1909., 3.

43 „Vožnja biciklom”, *HPN*, 23. 4. 1911., 2.

44 „Zabranjena vožnja po pločniku”, *HPN*, 14. 5. 1911., 2.

45 „Požar u Đakovu”, *HPN*, 15. 10. 1908., 3.

46 „Požari u Semeljcima”; „Neopreznost sa cigaretom”, *HPN*, 1. 10. 1909., 3.

47 „Palikuća u Semeljci”, *HPN*, 15. 11. 1909., 3.

48 „Požar na Strossmayerovcu”, *HPN*, 1. 8. 1910., 3.

49 „Požar u Semeljci i Viškovi”, *HPN*, 27. 8. 1911., 2.

50 „Nevrijeme i podvodnja”, *HPN*, 7. 5. 1911., 2.

51 „Zalievaj i okapaj povrće”, *HPN*, 16. 7. 1908., 4.

52 „Žetva u Hrvatskoj”, *HPN*, 6. 8. 1908., 3.

pretposljednji dan siječnja 1909. u Đakovu je izmjereno - 21° C. Jedan je trgovac, navodi se samo prezime Wagner, preminuo u Sibinju, kod Broda dok je išao vješati kuline po vinogradima, pa se putem izgubio.⁵³ Led je nanio veće štete i u lipnju 1909. posebno je stradao urod ječma između Selaca i Satnice.⁵⁴

Đakovo početkom 20. stoljeća

Iako se strah od masovne mađarizacije pokazao neopravdanim „Hrvatske pučke novine” su potrošile mnogo tinte da svojim čitateljima omrznu mađarske škole. Prozivalo se društvo „Julijan” i malobrojne lokalne Mađare koji su tražili svoj jezik u školama u Drenju, Selcima, Ivanovcima i Đakovu.⁵⁵ Inače, nepotpisani autor jednog uvodnika, koji za sebe tvrdi da nije Đakovčanin, založio se da Đakovo dobije mušku višu pučku školu, koja stvara dobre obrtnike i obrazovan srednji stalež, štedi novce roditeljima i slično. Gimnazija i realka da Đakovu ne trebaju, jer oni stvaraju gospodu, a i skupe su, no sramota je da se u Đakovu ženska djeca mogu dulje obrazovati nego

53 „Zima i studen”; „Velika studen”, *HPN*, 1. 2. 1909., 3.

54 „Led na 5. lipnja”, *HPN*, 15. 6. 1909., 3.

55 „Žalostni pojavi”, *Hrvatske pučke novine*, 2. 4. 1908., 1-2.; „Hrvatska politika”, *HPN*, 1. 2. 1909., 2.; Ponešto o Julijanskim školama vidi: Béla MAKKAY, „Mađarsko-hrvatski odnosi početkom 20. stoljeća na slavonskom području, *Časopis za suvremenu povijest*, 36/2004, br. 2, 569-579.

muška.⁵⁶ Prema jednom članku o đakovačkim prilikama objavljenom iduće godine saznajemo da je u Đakovu, pučku školu pohađalo 800 djece.⁵⁷ Nakon mnogobrojnih natpisa pitanje 5. i 6. razreda pučke škole riješeno je početkom školske godine 1910./11. U peti razred upisalo se 36 djece, od čega osam djevojčica.⁵⁸ U ožujku 1912. već je iznesen prijedlog da se u Đakovu škola proširi na osam razreda.⁵⁹

Četiri pukovnije su se zadržavale u i oko Đakova prigodom vojnih manevara 2. - 11. rujna 1909. Zbog toga je u mjestu sve živnulo, a glazba je svakodnevno svirala „na Strossamyrovom trgu ili kod Wimmera”.⁶⁰ Komarac se morao osvrnuti na ženski svijet koji se sav nadigao i navalio: „Pa otupile oči gledajuć careve soldate”.⁶¹ Vojska je inače povremeno dolazila u Đakovštinu na manevre, tako je 28. domobranska pukovnija boravila krajem kolovoza i početkom rujna 1910. u Đakovu. Od pet stotina časnika i preko šest tisuća vojnika Đakovo je uprihodilo lijepu svotu. Vojska je boravila u Satnici, Viškovicima i Đakovu.⁶² Pragmatični Đakovčani htjeli su vojarnu u svojoj sredini, jer jedna pukovnija troši veliki iznos od pet stotina tisuća kruna godišnje. Rasprave o vojarni u Đakovu i planovi za realizaciju te ideje učestali su početkom 1910. Đakovo nije imalo kompaktnog većeg terena uz državnu cestu u samom mjestu, sve je bilo premalo i preskućeno, tako da je izabran poveći posjed u Dračići na periferiji Đakova prema Osijeku, koji bi, ako se sve realizira, mogao primiti čitavu 28. domobransku pukovnicu za koju se govorilo da bi je izmijestili iz Osijeka u Đakovo.⁶³ Kasnije je ta ideja odbačena, nešto kratko se spominjala Požege, ali domobranci su ostali u Osijeku. Prisutnost vojske utjecala je na gospodarstvo, pa se s toga gledalo na nju blagonaklono.⁶⁴

---

56 „Za višu pučku školu u Đakovu”, *HPN*, 15. 7. 1909., 1-2.

57 „Đakovo”, *Hrvatske pučke novine*, 1. 7. 1910., 1. Detaljnije, s ponešto drukčijim brojevima: „Statistika naših škola”, *HPN*, 15. 7. 1910., 3.

58 „G. J. Žerav”, *HPN*, 1. 10. 1910., 3., „Viša pučka škola u Đakovu”, *HPN*, 15. 10. 1910., 3.

59 „Proširenje više pučke škole na osam razreda”, *HPN*, 3. 3. 1912., 3.

60 „Vojništvo i divizijski manevi u Đakovu”; „Preradović”, *HPN*, 15. 9. 1909., 2.

61 „Delija komarac”, *HPN*, 15. 9. 1909., 3.

62 „Četiri regimente”, *HPN*, 15. 9. 1910., 2.

63 „Domobranci u Đakovu”, *HPN*, 1. 3. 1910., 2.

64 „Domobranci ne će u Đakovo”, *HPN*, 5. 11. 1910., 3.

U listopadu 1909., Ivan Ribar i Herman Stern predložili su osnutak Hrvatske pučke knjižnice u Đakovu. Tim pitanjem se uredništvo interesiralo na više mjesta, a bilo je i prijedloga da se knjižnica poveže s već postojećom Hrvatskom čitaonicom.⁶⁵ Javljali su se i glasovi da nije u redu povezivati knjižnicu i čitaonicu, jer su se, nerijetko, čitaonice pretvorile u „pušionice i kartašnice”.⁶⁶ Komarac se na jednom mjestu osvrnuo na prilike u Čitaonici, komentirajući da netko stalno odnosi novine i da vlada opći nered i nerad.⁶⁷ Ivan Ribar požalio se u sljedećem broju da je pokušao urediti prilike u Čitaonici, pozvao svo članstvo na dogovor o budućnosti i reorganizaciji, a da se na sastanak odazvalo svega osam ljudi.⁶⁸

U Đakovu je primijećen i neopravdano velik broj prosjaka i „rajzendera” koji neprestano obilaze ulice i ometaju građane. Posebno se prigovaralo vrpoljačkim prosjacima i Ciganima.⁶⁹ U kolovozu 1911. „cvatuće Đakovo” je zaželjelo uvesti i veliku blagodat novog vremena, „elektricitetu”. Bez straha od požara, praktično, primjenjivo za svakoga, jedva malo skuplja od petroleja, struja se u Đakovu očekivala čim prije.⁷⁰

Svi su Đakovčani pozvani da se priključe, ukoliko mogu, razvoju đakovačkog nogometa, jer se u ljeto 1911. osnovao klub „Orao”.⁷¹ Prvu utakmicu „Orao” je neslavno izgubio od slavonskobrodske „Slavonije” skoro pa sramotnim rezultatom od 1: 13. Prvo poluvrijeme nespretni i neuvježbani đakovački mladići izgubili su 9-0.⁷² Nešto bolji, preciznije kasnije manje sramni rezultati, su se kao što je to čest slučaj, opravdavali i sudačkim pristanostima i nepravdama.⁷³

---

65 „Hrvatska pučka knjižnica u Đakovu”, *HPN*, 15. 10. 1909., 2-3.; Andro MORIĆ, „Hrvatska pučka knjižnica u Đakovu”, *HPN*, 1. 12. 1909., 2.

66 Ivan RIBAR, „Osnutak pučke knjižnice u Đakovu”; I. P., Pučka knjižnica u Đakovu”, *HPN*, 15. 12. 1909., 2-3.

67 „Delija komarac”, *HPN*, 9. 4. 1911., 3.

68 „Hrvatska čitaonica u Đakovu”, *HPN*, 15. 4. 1911., 3.

69 „Naši prosjaci”, *HPN*, 21. 5. 1911., 2.; „Prosjachenje i prosjaci u Đakovu”; *HPN*, 31. 5. 1912., 2.

70 „Električna rasvjeta u Đakovu”, *HPN*, 6. 8. 1911., 1-2. Citat na stranici 2.

71 „Hrvatski športski klub u Đakovu”, *HPN*, 23. 7. 1911., 2.

72 „Nogometna utakmica”, *HPN*, 13. 8. 1911., 2.

73 „Utakmica”, *HPN*, 3. 9. 1911., 2.; O historijatu đakovačkog nogometa detaljnije: Borislav BIJE-LIĆ, *100 godina nogometa u Đakovu 1908.-2008.*, Đakovo, 2008.

HŠK Orao, 1911. godine

O gospodarskim prilikama

Prvi đakovački aristokrat i najveći platiša poreza u kotaru, bio je biskup bosansko-srijemski. Prigodom svečane instalacije biskupa Krapca, u posebnom broju, donesen je kratak tekst o vlastelinstvu.⁷⁴ Zapošljavalo je osamnaest činovnika, oko dvije stotine raznih službenika i četrdeset lugara. „Na gospodarstvu ima oko 270 komada teglećih volova, 128 teglećih konja, oko 175 u ergeli, oko 4500 kom. ovaca, oko 1400 komada svinja, oko 400 kom. goveda u gulji i švajceriji. Za obradjivanje tla ima sve moguće potrebne sprave, ratila, orudje i strojeve, a naročito za vršitbu ima četiri stroja”. Biskupska trpeza je prihodovala iznos od 3,141.157 kruna.⁷⁵ Biskup je plaćao 40. 876 kruna i 31

74 O vlastelinstvu biskupa iz Đakova, vidi Marin SRAKIĆ, „Ponovna ustpostava i uređenje vlastelinstva Bosansko-đakovačke biskupije”, *Peti znanstveni sabor Slavonije i Baranje zbornik radova*, (ur. Dušan Čalić i Đuro Berber), Osijek 1991., 151-163; Igor KARAMAN, „Uloga i značaj biskupskog imana Đakovo u sklopu slavonskog kasnofeudalnog/kapitalističkog veleposjeda”, *Diacovensia*, 3/1995., 229-239.

75 „Vlastelinstvo biskupa djakovačkih”, *HPN*, 28. 6. 1910., 3.

filira poreza, kako je objavljeno u veljači 1911. Drugi najimućniji Đakovčanin je bio trgovac Dane Reichsman sa 1806 kruna i 14 filira. I preostali jači porezni obveznici bili su posjednici: Adolf Kohn, Lujo Kohn i Mayer (Majer) Frank, svratištar Dragutin Wimmer te posjednik Franjo Jakševac.⁷⁶

Đakovo je trošilo više novaca nego što je moglo uprihoditi. Zbog naraslih potreba i moderne gradnje proračun je iz godine u godinu bio u minusu, pa se manjak morao dopunjavati općinskim zaduživanjem. Proračun 1909. je iznosio 145.700 kruna, a prihodi 98.157 kruna. Proračun 1910. 152,738 i 56 filira, a prihodi 105.604 krune i 59 filira.⁷⁷ Bilanca je i 1911. pokazala da je trgovište opet pretjeralo s rashodima od 152.043 kruna i 14 filira, jer su prihodi iznosili samo 102.972 krune i 48 filira. I iduće godine trgovište je bilo u minusu, prihodi 129.065 kruna i 40 filira, a rashodi 181,508 kruna.⁷⁸

Općinski prihodi su obuhvaćali „pijacovinu”, mjesečne sajmove, ovrhe, javne radnje, vagu, najam od stare vojarne, uplatu „za asfalt”, porez na vino, pristojbu za označavanje bačava, pastuharnu, najam od gradskih kuća, trošarine na meso, na piće, kamate od raznih zaklada, globe, pristojbe i druge prihode.⁷⁹ Trošilo se na općinsko poglavarstvo, za mjesni sud, zdravstvo, gospodarstvo, građevine, pučke škole i druge potrebe.

U „Hrvatskim pučkim novinama” povremeno su objavljivani podaci o nekim osnovnim životnim namirnicama. U ožujku 1909. 100 kilograma pšenice prodavalo se za 24 krune, a kukuruza za 12,5-13 kruna. U ponudi su bile i tri vrste brašne, ovisno o finoći mljevenja, od 32-38 kruna za „metar”, najskuplje je bilo ono finoće nula. Stotinu kilograma graha je stajalo 14-15 kruna, ali je zato šećer bio pravi luksuz, za istu količinu trebalo je platiti velikih 88 kruna. Kilogram kave je stajao 2, 80 kruna, a litra petroleja 32 filira.⁸⁰ Crni kruh je od ožujka 1907, kad ga se plaćalo 23 filira po kili poskupio na 36 filira do listopada 1909. I žemičke su se smanjile sa 6 na 4,5 deke.⁸¹ Među skuplju hranu u Đakovu je spadala i riba, koja i ljeti i zimi košta od 1,60 do 3 kruna po kilogramu. Prigovaralo se da je i u Zagrebu jeftinija.⁸² U ožujku 1911. trgovi-

76 „Najjači poreznici”, *HPN*, 12. 2. 1911., 2.

77 „Proračun Đakova za 1910.”, *HPN*, 1. 2. 1910., 2.

78 Nečítak broj do kraja. „Proračun trga Đakovo”, *HPN*, 26. 4. 1912., 4.

79 „Novi proračun trga Đakova”, *HPN*, 29. 1. 1911., 1-2.

80 „Tržne cijene zemaljskih proizvoda u Đakovu”, *HPN*, 1. 3. 1909., 4.

81 „Narodno gospodarstvo”, *HPN*, 1. 10. 1909., 4.

82 „Malo iz naše sredine”, *HPN*, 1. 12. 1909., 3.

šte Đakovo je za siromašnije mještane osiguralo dva vagona krumpira koji se prodavao po jeftinoj cijeni od 7 filira za kilogram.⁸³ Bogatijima je bio u ponudi i izvanredno kvalitetan maslac što ga je izrađivao i prodavao Đakovčanin Pavao Stubbe. Ovaj maslac je nagrađen zlatnom medaljom na međunarodnoj svjetskoj izložbi u Rimu.⁸⁴

U proljeće 1911. i meso je bilo skupo, čak 1,60 kruna, a mesari, navodno, drski i osorni. Zabilježena cijena je možda u vezi s epidemijom slinavke zbog koje je nekad dobro posjećani Gjurgjevski sajam 1911. vrlo podbacio.⁸⁵ Bar se jedan mesar, Edo Brod, osjetio povrijeđen pa je reagirao, da on nije osoran, a ima i jeftinijeg mesa od teletine kojoj su naveli cijenu.⁸⁶ Gospodarska podružnica iz Đakova je prodavala cijepove loze i voćaka. Najskuplja je bila sadnica oraha, od 80 filira do krune, skupe su bile i trešnje, jeftinija 60, a skuplja 80 filira. Iako ih je bilo više sorti, najjeftinije su bile jabuke, neke sadnice nisu bile skuplje od 20 filira.⁸⁷ U ožujku 1911. oglašavala se i prodaja sadnica ruža povijuša koje su stajale 50 filira.⁸⁸ Još je veća skupoća nastupila u proljeće 1912., kad se je par pilića prodavao za 3 kruna. „Skup je grah, krompir, šalata, luk. Skupo je mlieko, sir, kajmak, a maslac ne smijemo niti zaželiti. Skupa su jaja i živad. Uza sve to kupuje se toliko, da donosioci ne odnose kući ništa.”⁸⁹

Kao bar neki orijentir zarade Đakovčana spomenimo neke plaće: učitelj početnik je radio za 600 kruna godišnje, a stalno namješteni mjesni učitelj za 800 kruna. U nedalekoj Bosni učiteljske plaće su bile za 50% veće, samo iz đakovačkog kotara molbe za premještaj u Bosnu predalo je sedam učitelja.⁹⁰ Činovnik kojeg je općina planirala zaposliti uprihodovao je 1200 kruna godišnje, a baždar 600 kruna, s tim da on nije morao svakodnevno raditi, ali je morao o svom trošku položiti označavanje bačava.⁹¹ Iz jedne rasprave

83 „Prodaja krumpira”, *HPN*, 12. 3. 1911., 2.

84 „Odlikova maslarna”, *HPN*, 15. 4. 1911., 3.

85 „Nedoličan postupak”, *HPN*, 14. 5. 1911., 2; „Gjurgjevski sajam”, *HPN*, 30. 4. 1911., 2.

86 „Istini za volju”, *HPN*, 28. 5. 1911., 2.

87 „Oglas”, *HPN*, 1. 12. 1910., 4.

88 „Mali oglasnik”, *HPN*, 19. 3. 1911., 3.

89 „Neizmijerna skupoća”, *HPN*, 24. 5. 1912., 2.

90 „Tko je kriv”, *HPN*, 1. 8. 1909., 3.

91 *HPN*, 1. 4. 1909., 4.

u općini saznajemo da je mirovina „općinskog ovrhovoditelja” iznosila 400 kruna godišnje.⁹² Možda i najveća javna plaća u Đakovu bila je ona načelnika, a budući je Kraljevska kotarska oblast u siječnju 1913. raspisala natječaj za isto mjesto, saznajemo da je đakovački načelnik prihodovao 1600 kruna na godinu.⁹³ Na Gjurgjevskom sajmu 1910. seljak je za konja mogao dobiti 300 kruna, a za par svinja 50 kruna, pa se uzgoj stoke toplo preporučivao kao profitabilan. Iako je đakovačko svilarstvo bilo na silaznom putu⁹⁴, još uvijek se tom gospodarskom granom moglo lijepo popuniti prihode. Najviše se proizvodilo u Piškorevcima, a najbolja sirovina je dolazila iz Kešinaca, plaćalo se za bolju kvalitetu 2,20 kruna po kilogramu, a za lošiju, 1,50. Godišnji prinos je 1910. bio 8.500 kg čahura.⁹⁵

U cijeloj upravnoj općini Đakovo 1909. bilo je 908 konja, vojska je procijenila da ih u slučaju rata može iskoristiti 260, odnosno 37%.⁹⁶ Glavni sjamovi u Đakovu su bili Gjurgjevski, krajem travnja, Ilindanski ljeti, u srpnju i Svetošimunski u listopadu. Na Gjurgjevskom sajmu u travnju 1909. u Đakovu je prodano 546 goveda, 996 konja i ždrebadi, 29 ovaca i janjadi, a 998 svinja. Talijani su dosta kupovali i dobro plaćali.⁹⁷ O stočnim „marvenim” sajmovima se pisalo na više mjesta, koja nećemo sva spominjati, no vrijedi naglasiti da se je iduće godine na Gjurgjevskom sajmu okrenulo pola milijuna kruna.⁹⁸ Brojevi prodane stoke su oscilirali, ovisno o pojavama zaraznih bolesti, poput azijske kolere u Dalju i Vladimirovcima, a i u nekim susjednim mađarskim županijama 1910.⁹⁹ ili slinavke u Đakovačkoj okolini u siječnju 1911.¹⁰⁰ Zato se zabranilo trgovanje svim papkarima i provoz stoke kroz Đakovo, a i vlasnici pasa su pozvani da privežu svoje pse kod kuće.¹⁰¹ Da se ova naredba slabo ili nikako provodi potvrdilo se već u sljedećem broju, kad se

---

92 „Općinska sjednica 2. prosinca”, *HPN*, 15. 12. 1909., 2.

93 „Natječaj za načelnika u Djakovu”, *HPN*, 3. 1. 1913., 2.

94 Mira KOLAR, „Svilarstvo Đakovštine na početku 20. stoljeća”, *Zbornik Muzeja Đakovštine* 8/2007., 192-197.

95 „Svilarstvo u našem kraju”, *HPN*, 1. 8. 1910., 3.

96 „Razredba konja u Djakovu”, *HPN*, 1. 5. 1909., 3.

97 „Gjurgjevski sajam”, *HPN*, 1. 5. 1909., 3.

98 „Gjurgjevski sajam”, *HPN*, 1. 5. 1910., 7.

99 „Obustava vašara”, *HPN*, 15. 10. 1910., 3.

100 „Pošasne bolesti”, *HPN*, 29. 1. 1911., 3.

101 „Radi slinavke i šapa”, *HPN*, 12. 2. 1911., 2.

prozvalo neimenovanog kraljevskog kotarskog liječnika koji „vječito hoda ulicama sa svojim kerovima” po Đakovu.¹⁰² Iako je to bilo nezamislivo i strogo zabranjeno, Đakovom se često prešetavao i nevezan općinski bik, koji je, bar u jednoj prigodi, skrenuo u radnju trgovca Marka Goldsteina kojemu je porušio sve pultove.¹⁰³

Socijalna pitanja i neke marginalne pojave

Iako se vinarstvo dosta reklamiralo, a i biskup je u prosjeku spremao u svoje podrume oko 1300 hektolirata vina,¹⁰⁴ o problemu alkoholizma se često pisalo. U srpnju 1908. prenose: „Danas žalibože nije vidjeti – barem iz naše Đakovštine – osobito po nedjeljama i o vašarima, kada se iz Đakova doma vraćaju, ni petoricu od stotine, koja bi trijezna bila. [...] U Đakovu su prodali koju vreću hrane, koje prase, koja kola drva ili sijena, pak daj odmah u gostionu da piješ aldumaš, da se pokrijepiš paprikašem ter kojom čašicom rakije, vina ili piva, ili svega uskupa. To je žalost velika, jer razsipava polovicu onoga, što je utržio; jer kada doma dolazi čini zijana i kavge med ženom i ukućanima.” Uz to je kritiziran primjetan porast gostionica u Đakovštini, jer sad svako selo ima po dvije-tri što je dokaz da im dobro ide. Tu se na vjeresiju pije i gube imanja. Posebno se kritika odnosi na muški svijet koji zapodijeva tuče i izaziva nevolje, otvoreno govoreći: „da voli na godinu dana u Mitrovicu, nego li pol sata u crkvu”. Hrvati, domaći ljudi, su opet prepoznati kao, makar siromašniji, vrlo gostoljubivi, dok su Nijemci štedljivi i za razliku od Hrvata koji uzme akov¹⁰⁵ vina Nijemac tek dvije-tri oke¹⁰⁶ za goste koji svrate na crkveni god. Ne samo da je pogubno piti, nego je i šteta ne zaraditi ništa, jer: „Rakije se iz kuće malo prodaje, jer se većinom u samoj kući popije”.¹⁰⁷ U slijedećem nastavku zamjerilo se vlastima što ništa ne čini, za sve su opet prozvani Mađari čiji ministar financija nadzire svaku litru, a njima, navodno,

102 „Kako se u nas provode naredbe”, *HPN*, 19. 2. 1911., 2.

103 „Živa istina, a mnogi ljudi vjerovati ne će”, *HPN*, 5. 3. 1911., 2.

104 „Vinogradarska udruga”, *HPN*, 1. 11. 1909., 3.

105 Stara mjera za tekućinu, 56,6 litara.

106 Stara mjera za tekućinu, varira u različitim područjima, obično zapremine od 1,28 -1, 53 litre.

107 „Dokle ćemo tako”, *HPN*, 6. 8. 1908., 1-2.

nije stalo da se u Hrvatskoj očuva zdrav naraštaj. Prozvani su i đakovački gostioničari da ne poštuju zabranu točenja alkohola pijanim gostima.¹⁰⁸

Jedan se je alkoholičar izgubio i umro pored željezničke pruge, smrznut. Događaj je prenesen uz žalovanje: „Ej rakijo, ljudska pogibijo!”¹⁰⁹

Đakovački, pak, kotar je u cijeloj županiji na glasu zbog broja razbojstava i tuča, a i najčešće su „mušterije” kod Županijskog suda u Osijeku.¹¹⁰ Iako je potpisani zabrinuti „prijatelj” iz Gorjana pretjerivao u svom dopisu: „Ne prodje tjedan, a da se ne dogodi bilo kakovo umorstvo, ubojstvo ili što slična. Naš kotar kao da u ovim opačinama nadkriľjuje sve druge”¹¹¹, novine su povremeno bilježile razbojničke prepade, tučnjave, ubojstva.¹¹² Povremeno se naglašavalo da su počinitelji bili Cigani poput ubojstva na pravoslavni Božić, točnije dan kasnije, u selu Majar kod Levanjske Varoši¹¹³ ili otmice žene i nasilja¹¹⁴, ili prijevare lakomislenih dječaka¹¹⁵ ili ubojstva imućnog seljaka na

---

108 „Dokle ćemo tako”, *HPN*, 20. 8. 1908., 1-2.

109 „Smrznuo se”, *HPN*, 15. 12. 1909., 3.; Vidi i: „Ubila ga rakija”, *HPN*, 30. 3. 1912., 6.

110 „Dokle ćemo tako”, *HPN*, 17. 9. 1908., 1-2.

111 „(I opet jedno ubojstvo.)”, *HPN*, 3. 1. 1913., 2. Prema *Statističkom godišnjaku* kotar Đakovo jest prednjačio u broju ubojstava i umorstava u Županiji virovitičkoj, ali ne na razini svakog tjedna. Naime, u razdoblju od 1906.-1910. u đakovačkom kotaru ubijena je 61 osoba, sljedeći je bio kotar Osijek s 52 ubojstva, dok su ostali kotarevi sukobe rješavali mirnijim načinom: kotar Našice 31, Donji Miholjac 14, Slatina 19, Virovitica 19. Vidi: *Statistički godišnjak Kraljevina Hrvatske i Slavonije II 1906.-1910.*, Zagreb, 1917., 195.

112 „Ubojstva u đakovačkom kotaru”, *HPN*, 15. 10. 1908., 3.; „Razbojstvo u Vrpolju”, *HPN*, 19. 11. 1908., 3.; „Ubojstvo u Pisku”, *HPN*, 15. 2. 1909., 3.; „Strahovita razbojstva na poklade”, *HPN*, 1. 3. 1909., 3.; „Sin teško ozlijedio oca”, *HPN*, 1. 3. 1909., 3.; „U Slobodnoj Vlasti”, *HPN*, 1. 3. 1909., 3.; „Razbojstvo u Đakovu”, *HPN*, 15. 8. 1909., 3.; „Teške tjelesne ozlede u Đakovu”, *HPN*, 15. 8. 1909., 3.; „Zlobna ošteta”, *HPN*, 15. 9. 1909., 3.; „Ubojstvo u Fokruševcima”; „Grabežno umorstvo u šumi Krečansko brdo”; „Kradje u đakovačkom polju”, *HPN*, 1. 10. 1909., 3.; „Zločin razbojstva”; „Zločin razbojstva u Vrpolju”; „Zločin ubojstva u Selci”; „Nepopravljivi tat”; „Kradja konja”, *HPN*, 1. 1. 1910., 5.; „Umorstvo na Jošavi”, *HPN*, 15. 1. 1909., 3.; „Razbojstva u Pisku”; „Ubojstvo u Strizivojni”; „Ubojstvo u M. Nadbrđu”, *HPN*, 1. 2. 1910., 3.; „Nepopravljivi kradljivci”; „Razbojstvo i pokušaj silovanja”; „Kradja svinja”; „Silovanje u Strizivojni”, *HPN*, 15. 4. 1910., 2.; „Krvava tučnjava”, *HPN*, 15. 11. 1910., 3.; „Iz ljubomornosti je zaklo”, *HPN*, 22. 1. 1911., 2.; „Sjekirom mu raskolio glavu”; „Krivotvoritelji mjenice”, *HPN*, 22. 1. 1911., 3.; „Ubojstvo kod Mačkovca”, *HPN*, 29. 1. 1911., 3.; „Pokušaj umorstva”; „Prevevani kradljivac”, *HPN*, 12. 3. 1911., 2.; „14 uboda nožem”, *HPN*, 23. 4. 1911., 2.; „Uhićen opasni provalnik”, *HPN*, 7. 5. 1911., 2.; „Ubojstvo”; „Pokušaj ubojstva”, *HPN*, 4. 6. 1911., 4.

113 „Ciganin zaklo ciganina”, *HPN*, 1. 2. 1909., 3.

114 „Razbojstvo u Semeljcima”, *HPN*, 1. 3. 1909., 3.

115 „Nepošten cigo”, *HPN*, 15. 11. 1909., 3.

povratku sa sajma.¹¹⁶ Primijećeno je „kako su se u našem kotaru cigani osilili i kako ne prezaju ni pred razbojstvima”.¹¹⁷ Glasovita je lopuža bio Ciganin Pavo Jovanović iz Forkuševaca, no često su se njegovom poslu priklanjali lokalni alkoholičari i dokon svijet po krčmama. U jednom danu uspjela su četiri lopova zapiti 41 od 200 ukradenih kruna, što je bilo skoro pola mjesečne plaće pismenog čovjeka u općini.¹¹⁸ Nevjerojatnu naivnost pokazao je izvjesni Wendl Šoš zaposlen kod F. Štadera u Satnici. Njemu je, naime, Ciganin Jozo Nikolić obećao, za novce, izvracati najbogatiju djevojku u selu. Još je izvlačio novce od lakovjernog mladića prijeteći mu da će ga noću vile odnijeti. Mladić je čak založio „i sat i opanke” i hodao bos, a na kraju se dao nagovoriti da pokrade i gazdu.¹¹⁹ Sličnog besmislenog praznovjerja je bilo i na drugim mjestima. U nedalekom selu S. je izvjesna žena odvela bolesno dijete nekom starcu, koji „liječi” pljuvanjem. Razglasilo se da je starac na nekom hrastu u šumi pojeo čudotvorni med, pa mu je pljuvačka postala ljekovita. Uredništvo je s gađenjem otklanjalo takve pojave, upozoravajući na mogućnost prijenosa tuberkuloze.¹²⁰

Franjo Hausman, svega 24 godine star, već je odležao pet godina po raznim kaznionicama. Iako je pušten iz Mitrovice na slobodu 29. prosinca 1908. već je noću 30. na 31. prosinca 1908. bezuspješno pokušao opljačkati židovski templ u Đakovu. Par dana kasnije uspio je ukrasti guske trgovca Leopolda Brödera u Piškorevačkoj ulici. Dobio je za to tri mjeseca zatvora.¹²¹ Težak zločin počinio je na Veliki Petak 1911. izvjesni Mato Slavnović iz Piškorevaca koji je nožem usred dana, na placu u Đakovu, ubio svoju ženu Mandu.¹²² Iako se rijetko spominjalo da je netko osuđen za navedena ubojstva u njegovom slučaju je javljeno mjesec dana kasnije da je slučaj riješen, a on dobio osamnaest godina zatvora.¹²³ Seljaka Franju Sentivanca iz Pridvorja ubili su trojica suseljana, „sa sjekiro, vilami i flašom”.¹²⁴

---

116 „Iz Koritne”, *HPN*, 15. 9. 1910., 2.

117 „Cigani napali putnika”, *HPN*, 1. 1. 1910., 5.

118 „Kradja na vašaru”, *HPN*, 15. 5. 1909., 3.

119 „Ciganin vrač”, *HPN*, 15. 4. 1909., 3.

120 „Praznovjerje u našem narodu”, *HPN*, 15. 5. 1909., 3.

121 „Nepopravljiv”; *HPN*, 1. 2. 1909., 3.

122 „Krvoproliće usred dana”, *HPN*, 15. 4. 1911., 3.

123 „Samo 18 godina tamnice”, *HPN*, 21. 5. 1911., 3.

124 „Ubojstvo”, *HPN*, 27. 8. 1911., 2.

Đakovčanka Leona Pavić i njezin nevjenčani suprug, Sjepan Jozić iz Sombora, pokrali su jednog mađarskog trgovca, odnijevši mu 300 kruna, zlatan sat i lanac. Uhićeni su u Đakovu.¹²⁵ Poznati provalnici braća Lojza i Mato Maiksner iz Majara provalili su i ukrali Anki Ulrich iz Trnavačkog Brda iznos 524 krune, jedan samokres i trubu platna. Uhićeni su.¹²⁶ Javno su prozivani i trgovci koji kupuju ukradenu robu: Jakob Goldberger i Josip Wollner, a pohvaljen redarstveni povjerenik Sporčić koji je nakon višemjesečnih krađa uspio detektirati lopova, koji je smotao četranest vreća zobi, vreću brašna, preko hetolitar vina i tri kante svinjske masti, sveukupno oko stotinu kilograma teške.¹²⁷ Da su lopovi posebno krali hranu, potvrđuje i slučaj iz nedalekog Vrpolja gdje su odnijeli bure s rakijom, brašno, meso i neke sitnice. Rakije je bilo oko 150 litara a brašna pola metričke cente. Ivanu Sternu u tvornici sode ukradene su sifonske boce.¹²⁸ Posebno je štetovao Kuzman Janković iz Forkuševaca jer su mu ukradeni konji vrijedni 1500 kruna, nešto ranije od povjerenstva nagrađeni kao najbolji. Lopovi su zamakli negdje prema Šodolovcima, odnosno Mađarskoj.¹²⁹ Dva konjića su ukradena u Piškorevcima seljaku Privari, „bratu Slovaku”. Na Ilinjskom sajmu u Đakovu 1909. privedeno je 17 ljudi, uglavnom „žepokradica” i izgrednika. Andrija Ditrich iz Gašinaca zakidao je gazdinu sol i preprodavao. Gazda mu je bio Jakob Bröder, za kojega je vozio sol iz Broda. Priznao je sve. Finim cigarama i skupim cigaretama dobro su se opskrbili lopovi koji su provalili u dućan đakovačkog trgovca Grünbauma.¹³⁰ Sluge su na više mjesta navođeni da zakidaju gazde ili kupce.¹³¹ Zbog krađe bundeva poljar Franjo Barna u Pridvorju je usmratio u krađi zatečenog Peru Tomakovića čulom¹³² po glavi udarajući ga dok mu nije glavu razmrskao. U idućoj tuči, okrutni poljar je sam stradao.¹³³ U jednoj ljetnoj noći s pašnjaka je odvedeno sedam konja u Vrpolju.¹³⁴ Nestao je Ivan Vidaković iz Piškorevaca, nakon što mu je brat Stanko preminuo od ozlje-

---

125 „Zomborac Stjepan Jozić”, *HPN*, 1. 2. 1909., 3.

126 „Provalna krađa u Trnavi”, *HPN*, 15. 2. 1909., 3.

127 „Krađa u Djakovu”, *HPN*, 15. 4. 1909., 3.

128 „Krađa”, *HPN*, 15. 4. 1909., 3.

129 „Kuzmanu Jankoviću”, *HPN*, 15. 7. 1909., 3.

130 „Krađe u Djakovu i našem kotaru”, *HPN*, 1. 8. 1909., 3.

131 „Nepoštene sluge”, *HPN*, 15. 11. 1909., 3.

132 Pravilno čulom. U dijelu Slavonije naziv za pastirski štap, obično nešto duži i jači.

133 „Dvostruko ubojstvo u Pridvorju”, *HPN*, 1. 9. 1909., 3.

134 „Krađa konja u Vrpolju”, *HPN*, 1. 9. 1910., 3.

da koje mu je isti nanio. Za njim je raspisana službena tjeratica.¹³⁵ Na više mjesta zazivalo se prosvjeđivanje i obrazovanje seljaštva. U neimenovanom selu koje je nepotpisani autor pohodio, nalaze se dvije krčme, a selo nema škole. „Iz toga se mjesta danas nalazi dvije osobe u Mitrovici, tri u Lepoglavi, jedna u Ilavi¹³⁶, a petorica kod sudbenog stola u Osijeku.” Zgranut je autor što se upravo gradila i treća krčma.¹³⁷ Nisu sve nevolje s alkoholizmom imale nesretan kraj. Izvjesni je Franjo Baličević, vraćajući se iz Osijeka nakon obavljenog posla navratio u krčmu u Vuki. Kad je iz nje izašao nije zatekao ni konje ni kola, nego se morao pješice vratiti u Đakovo. Sutradan je telefonom iz Osijeka javljeno da su ondje „zaustavljeni konji i kola bez gose”, nakon čega se je zaputio vlakom i preuzeo svoje blago.¹³⁸ Posjedovanje oružja nije bilo neuobičajeno, a moglo je i nehotice skriviti tragediju.¹³⁹ Cijena puške je bila 40 kruna.¹⁴⁰

Upozoravajući na pretrpanost suda u ožujku 1912. objavljeno je koliko kotarski sud u Đakovu dobio predmeta u pretres, samo u prethodnoj godini, zločina i prijestupa 182, prekršaja 1439, ovrha je bilo 650 itd.¹⁴¹

Često su novine objavljivale demantije pojedinaca koji su se smatrali oklevetanima. Primjerice, prema uredništvu je na zlu glasu bila gostionica u Preradovićevoj ulici,¹⁴² ali se brzo javio Vinko Braun, vlasnik i „gostioničar već mnogo godina”, da sve opovrgne. Odbacuje da se kod njega skupljaju vagabundi, neradnici i propalice i da su na redu svakodnevni izgredi.¹⁴³ Uredništvo je svejedno dopisalo da ostaje pri svojemu.

Iako su gostioničari i krčmari često prozivani, ne znamo dovoljno o noćnom životu u Đakovu. No ipak iz popisa objekata u kojima su se održavali pokladni plesovi i zabave 1913. možemo detektirati neke đakovačke gostionice: 11. siječnja građanski ples se održavao u gostioni Jakoba Geigera, 12.

---

135 „Raspisana tjeratica”, *HPN*, 15. 4. 1911., 3.

136 Grad u Slovačkoj, poznat po zatvoru, otvorenom 1856.

137 „Krčma i škola”, *HPN*, 15. 9. 1909., 3.

138 „Izgubio kola i konje”, *HPN*, 15. 2. 1909., 3.

139 „Naši dopisi”, *HPN*, 1. 2. 1910., 2.; „Neopreznošću nastradao životom”, *HPN*, 15. 2. 1910., 3.; „Nesreća kod pucanja”, *HPN*, 11. 2. 1912., 3.

140 „Ukrao pušku”, *HPN*, 1. 10. 1909., 3.

141 „Poslovanje našeg kr. kot. suda u Đakovu”, *HPN*, 16. 3. 1912., 4.

142 „Iz Preradovićeve ulice”, *HPN*, 15. 7. 1909., 3.

143 „Iz Preradovićeve ulice”, *HPN*, 15. 8. 1909., 3.

siječnja u plesnoj učionici Vilima Benetkovića su igrali polaznici plesne škole, a Dobrovoljno vatrogasno društvo održalo je kućnu veselicu u gostionici Ive Benašića. „Napredak” iz Bosanskog Broda je gostovao s kazališnim komadom i plesom u dvorani Devčić, 18. siječnja, a isti dan je koncert održala vučevačka glazba u gostioni Stjepana Teufela. Gostioničarka Rozalija Zajc dala je prostor za građanski ples 25. siječnja, a isti dan ples je organiziralo i Strukovno udruženo radništvo u gostionici Ulrich. Sutradan, 26. siječnja domaćica je bila gostionica Karoline Šneider. Hrvatski Sokol je izvodio svoju javnu vježbu uz zabavni program, 2. veljače. Na isti datum moglo se plesati i u gostioni Jakoba Špitzera, i gostioni Franje Wehmana, a 3. veljače sve je pozivao „Preradović”. U dvorani Devčić je veliku zabavu priredilo i Židovsko gospojinsko dobrovoljno društvo, 16. veljače.¹⁴⁴

Nepotpisani kroničar zabavnog života u Đakovu 1909., prenio je i simpatičnu pjesmicu, koju je smislio izvjesni Vrbanjac, a koju nitko nije shvatio kao rugalicu.

1) A sad čujte još ovo
Pričat ću Vam sad,
Silom hoće Djakovo,
Da postane grad.
Ima cestu od bazalta,
Da nebude praha, blata, -
Al badava – jarac isti –
Kad se cesta slabo čisti!

2) Pa i asfalt mi imamo,
Nije ni to trica,
Al po njemu šegrti
Guraju kolica.
I ja eto moram zato
Kraj asfalta gazit blato,

---

144 „Pokladne zabave”, *HPN*, 10. 1. 1913., 3.; „Pokladne zabave”, *HPN*, 17. 1. 1913., 4.

To je zbilja pravi špas,
Al to biva tek – kod nas!

3) Imali smo nešto još,
Al ga više nij’,
Sam početak bio loš,
To smo znali svi.
Sjećatel’ se bioskopa?
Nekoć bio – sad je tropa –
Od njega će mudrac fin
Napraviti drešmašin!

4) Djakovo je zbilja grad,
To mi dobro znamo,
Ta imamo i dampfbad,
Gdje se izšvicamo.
Kod Bode si kartu kupim,
al u dampfbad kada stupim,
Moca veli u taj tren:
Dampfbad opet zatvoren!

5) Al da nismo zadnji baš
Na tom božjem svietu,
Uvesti će spahija elektricitetu.
Razsvietlit će biele dvore
Od večeri pa do zore,
Nek Djakovo cielo sja:
Živio nam spahija! ¹⁴⁵

---

145 „Pokladne zabave u Djakovu”, *HPN*, 1. 3. 1909., 1-2. Pjesma je objavljena na str. 2.

I židovske djevojke su u povodu svog blagdana Purima organizirale dobro posjećenu zabavu.¹⁴⁶

I bolesti su se povremeno spominjale. Radi šarlaha u Đakovu zatvorene su sve škole u prosincu 1908., pučka, šegrtska, viša djevojačka.¹⁴⁷ U prosincu 1910. su ponovne zatvorene škole jer su ospice „preotele maha” Nije to dugo potrajalo, škole su ponovno otvorene, 2. siječnja 1911. iako se bolest još povremeno pojavljivala.¹⁴⁸ U rujnu 1909. obavljen je propisani pregled đakovačkih ljekarni, obje su bile ispravne i u redu.¹⁴⁹ Netko, tko je očito putovao, jer spominje prilike koje je zatekao u Ugarskoj i Njemačkoj, upozorava da je tog proljeća u Đakovu unovačeno svega 14 % mladića. Iako on nije naivan, da ne zna kako „svako voli ostati kod kuće, nego u vojništvu” propitkuje razloge zašto su Đakovčani tako „kržljivi” pa izdvaja posebno nebrigu oko mladih i javnog zdravlja. Naime, u Đakovu vrlo velik broj mladih puši, a i malu djecu se od rane dobi navikava na alkohol. Dapače, „djeca krađu jaja, kukuruz i nose trgovcu za duhan”. Predlaže oblastima da zabrane prodaju duhana mlađima od 19 godina. Iskorijeniti bi trebalo još jednu pogubnu naviku: „Od malih nogu podaje se djeci špiritno i opojno piće”. Za sve proziva općinske liječnike koji uopće ne vode brigu, ne obilaze škole, ne podučavaju, ne dijele lijekove, ne daju preporuke, ne pregledavaju redovito djecu sve što je autor vidio da se radi u Njemačkoj.¹⁵⁰ Iako ne s istih pozicija „prekomjerno i prerano pušenje, noćno klatarenje i pijanstvo”, osuđeni su i od potpisnika koji reklamira sokolski pokret i njegova nastojanja oko tjelovježbe.¹⁵¹

Nepotpisani autor žalio je brojne prerano preminule mlade ljude. Prema njegovom mišljenju narod se općenito premalo pazi i ne vodi brigu o vlastitom zdravlju, olako se izlažu i obole, brojne su upale smrtonosne, gnojnice pored bunara prenesu tifus, mlade majke prerano ustanu nakon poroda, pa brzo podlegnu i slično.¹⁵²

---

146 „Židovsko djevojačko društvo Moriah», *HPN*, 15. 3. 1909., 3.

147 „Šarlah u Đakovu», *HPN*, 17. 12. 1908., 3.

148 „Zatvorene škole”, *HPN*, 15. 12. 1910., 3.; „Nastavak obuke u pučkim školama”, *HPN*, 1. 1. 1911., 2.; „Ospice među djecom”, *HPN*, 5. 3. 1911., 2.

149 „Pregledba ljekarna u Đakovu”, *HPN*, 1. 10. 1909., 3.; „Ljekarna g. Smokvina”, *HPN*, 15. 10. 1909., 3.

150 „Zdravlje”, *HPN*, 15. 5. 1909., 3.

151 „Tjelovježba i sokolstvo”, *HPN*, 3. 5. 1912., 4.

152 „Tko se čuva i Bog ga čuva”, *HPN*, 1. 1. 1910., 5.

Ugarski ministar unutarnjih poslova donio je odredbu koja bi trebala stupiti na snagu 1. siječnja 1912. kojom bi se kažnjavao svaki gostioničar koji ne izdaje čaše označene brojevima, kako bi isti gost pio cijelo vrijeme iz iste čaše, čime bi se bar donekle ublažilo širenje tuberkuloze. U novinama su primijetili da u Đakovu ima konobara koji čaše ni ne isperu vodom, nego samo dosipaju piće.¹⁵³

Uredništvo je savjetovalo građane da ne nasjedaju na glasine o širenju kolere, i pričama da će se uništavati pekmez, jabuke, paprike i slično.¹⁵⁴ Iako se kolera nije pojavila u Đakovu, nije zabilježen niti jedan slučaj, općinski je bunar u Pašeničkoj ulici, među mještanima poznatiji kao „Pašenica” kraće vrijeme bio zatvoren.¹⁵⁵ Propisi su inače nalagali da se bunari moraju očistiti bar jednom godišnje.¹⁵⁶

Prvi broj novopokrenutog glasila antialkoholičarskog pokreta „Novi život” koji je u Karlovcu počeo uređivati liječnik, tada još razmjerno malo poznati, Andrija Štampar, vrlo je toplo pohvaljen i preporučan u Đakovštini. U „Hrvatskim pučkim novinama” vjerovali su da za liječenje alkoholizma u Slavoniji ima velike potrebe.¹⁵⁷

Nepotpisani svećenik je pokušao odgovoriti na pitanje zašto stanovnici Đakovštine fizički slabe. Odgovor su mu tri slavonske pošasti: „blud, pijanstvo i preveliko uživanje”.¹⁵⁸ Na drugom mjestu će se okomiti i na raširenu praksu pobačaja,¹⁵⁹ odnosno psovanja i prostacjenja i slično.¹⁶⁰

Prigovaralo se i trešnji krevetnine kroz prozor na ulicu, kao neprimjernoj, a čestoj pojavi.¹⁶¹ Ne samo služavke, nego više puta i gazdarice i obrtnici vodu od opranog suđa i podova izlijevaju u šanceve, tj. kanale pokraj ulica, što je stvaralo ružnu sliku nekih dijelova Đakova, posebno kad to čine i mesari. Za loše sanitarne prilike, nekvalitetne bunare, neočišćene kanale i vlagu

153 „Brojkama označene čaše”, *HPN*, 14. 5. 1911., 3.

154 „Krive glasine o koleri”; „Delija komarac”, *HPN*, 15. 10. 1910., 3.

155 „Zatvoren općinski bunar”, *HPN*, 15. 11. 1910., 3.; „Čišćenje općinskoga bunara”, *HPN*, 1. 12. 1910., 2.

156 „Čišćenje bunara”, *HPN*, 22. 11. 1913., 3.

157 „Novi život”, *HPN*, 10. 1. 1913., 4.

158 „Za što naraštaj biva sve slabiji”, *HPN*, 6. veljače 1908., 1-2.

159 „Za što naraštaj biva sve slabiji”, *HPN*, 19. 3. 1908., 1.; „Semeljci, 29. veljače”, *HPN*, 3. 3. 1912., 3.

160 „Prst božji”, *HPN*, 2. 4. 1908., 2-3.

161 „Oprašivanje na ulicu”, *HPN*, 29. 1. 1911., 3.

najbolje rješenje je planirana kanalizacija.¹⁶² Propis je nalagao i da se očisti snijeg ispred svojih domova, što mnogi ne čini i ne posipaju pepelom nogostupe pa su brojni Đakovčani padali na poledici.¹⁶³

Neobične i rijetke životinje, od kojih je uredništvo posebno izdvojilo lava, tigra i slona, moglo se razgledati u Đakovu od 9 ujutro do čak 22 sata u kolovozu 1911. jer se u Wimmerovom svratištu zadržavala velika menažerija.¹⁶⁴

Jedan je Đakovčanin, općinski lugar, ali bar su inicijali morali biti navedeni A. K.....ć. čuvaru lova I. M. prepričavao pod misom što je upravo pročitao u novinama koje je čitao tijekom službe Božje, na sablazan dobrih kršćana „jer crkva nije, da se u njoj novine čitaju”. Ništa bolje nisu ocijenjene ni mlade djevojke, koje se pod misom smijulje i stalno nešto međusobno pričaju. Potpisnik, vjerojatno urednik L. M-ć (Lovro Marković) poziva svećenika da ih jednom upozori i javno istjera iz crkve. Uredništvo je dometnulo da su djevojke nepažljive svake nedjelje i blagdana, da je to već opće mjesto.¹⁶⁵ Iako nevažna sitnica, prozvani Antun Kesegić se prepoznao, i poslao dopis „Slavnom uredništvu” da se javno objavi njegova izjava „da ja nisam pod službom Božjom čitao nikakih novina u crkvi” nego je slučajno kupio novine jer je vidio da i drugi svijet kupuje, pa je samo pogledao naslov i spremio u džep.¹⁶⁶ Žene su, istina, redovitije pohađale vjerske obrede od muškaraca, ali nije u redu da crkve budu pune „ženskadije, koja je došla u prvom redu pokazati svoje nove oprave i dukate” mislili su u uredništvu.¹⁶⁷

Reklame, oglasi i javne zahvale

Gospojinsko društvo se javno zahvalilo Šimi Čizmareviću za 50 kruna, Štednoj zadruzi na iznosu od 200 kruna i liječniku dr. Richardu Kleinkindu koji je besplatno liječio „starce i starice i sirotinjsku dječicu, preporučanu od strane odbora.”¹⁶⁸ Zimi 1912. organizirana je prehrana siromašne djece. Be-

---

162 „Kolera u Djakovu”, *HPN*, 18. 5. 1912., 2.; „Kanalizacija u Djakovu”, *HPN*, 24. 5. 1912., 2.

163 „I tu bi se moglo paziti”, *HPN*, 24. 1. 1913., 4.

164 „Velika menažerija u Djakovu”, *HPN*, 13. 8. 1911., 2.

165 „Stolna crkva postala čitaonica i zabavište”, *HPN*, 15. 4. 1909., 3.

166 Antun KESEGIĆ, „Izjava”, *HPN*, 1. 6. 1909., 3.

167 „Naše narodne rane”, *HPN*, 1. 9. 1909., 2.

168 „Javna zahvala – Odbor gospojinskog dobrotvornog društva u Djakovu”, *HPN*, 2. 4. 1908., 4.

splatno su mogli jesti u Đakovu tijekom četiri zimska mjeseca, od prosinca 1911. do kraja ožujka 1912.¹⁶⁹

Budući nakon Strossmayerove smrti duže vrijeme nije imenovan novi biskup, nadarbinom je upravljala interkalarna uprava temporalija, koja je povremeno dijelila novčane prinose nekim lokalnim društvima: tako Dobrotvornom gospojinskom društvu 1000 kruna. Društvo je pred Božić razdijelilo robe u vrijednosti 2000 kruna i darovalo devedeset odraslih i skoro stotinu djece odjećom i hranom. Podijeljeno je i osam i pol metričkih centi brašna, a darivala se i kava i šećer, što je spadalo u luksuznije proizvode.¹⁷⁰ Interkalar je darivao s 500 kruna Vatrogasno društvo; Hrvatsko trgovačko društvo Merkur s 200 kruna i neka druga društva.¹⁷¹

Gotovo cijelu veliku stranicu zaslužio je slučaj „marljivoga češkoga sina” doseljenika Franje Šedivyja, koje se doselio 1868. u Đakovo kao dvadeset-petogodišnjak i otvorio prvi tapetarski i sedlarski obrt. Osam godina kasnije Šedivy je u Đakovu otvorio prvu trgovinu „pomodnoga pokućstva”. Politički, prihvatio je Strossmayerovu i hrvatsku politiku i zauzeto širio hrvatski duh. Katoličkom autoru priloga vrlo je imponiralo što je Šedivy cijenjen kao marljiv čovjek, koji nikad nija zalazio po kavanama i dangubio, što je bio uzoran katolik, ljut na svaku pomisao o pojavi socijaldemokracije i socijalizma u Đakovu, koje se širio među obrtničkim djetićima. A posebno je pohvaljena njegova oporuka gdje se sjetio ne samo đakovačke sirotinje, obrtnika, svojih djetića, školaraca, bolnice, lokalnih društava od vatrogasaca do „Preradovića”, nego je čak za sve lokalne škole, a bilo ih je 37, ostavio po 200 kruna za nabavu knjiga, a nešto je priložio i za Družbu sv. Ćirila i Metoda u Istri. Za četrdeset godina rada u Đakovu uspio je prištediti 66.000 kruna. U povodu njegove smrti na zgradi općine vijorila se crna zastava, a općina je priložila i krasan vijenac s hrvatskom trobojnicom.¹⁷² Kasnije će dobiti i ulicu.

Javnih zahvala je bilo i na drugim mjestima, uglavnom kad netko umre od *dobrih kršćana*, obrtnika ili građana pa se obitelj zahvali, svima koji su ga ispratili. Počast se davala i uglednijim Židovima.¹⁷³ Javnu zahvalu je Đakovo

169 „Prehrana školske mladeži”, *HPN*, 4. 2. 1912., 3.; „Pučka kuhinja”, *HPN*, 30. 3. 1912., 6.

170 „Javna zahvala”, *HPN*, 1. 12. 1909., 3.; „Božićnica đakovačkoj siromaši”, *HPN*, 1. 1. 1910., 5.

171 „Javne zahvale”, *HPN*, 1. 2. 1910., 3.

172 „† Franjo Šedivy”, *HPN*, 2. 4. 1908., 2.

173 „† Jozo Drenjančević”, *HPN*, 15. 2. 1909., 3. „Javna zahvala”, *HPN*, 1. 5. 1909., 3.; † Mato Šabarić”; „† Julija pl. Štriga”, *HPN*, 1. 10. 1909., 2-3.; „† Gjuro i Marta Puk”, *HPN*, 15. 12. 1909., 3.; „† Vendelin Kindl”, *HPN*, 10. 3. 1912., 3.; „Mavro Krausz”, *HPN*, 1. 7. 1909., 3.

objavilo i trgovcu Hinku Brucku koji je za života razdijelio dvije tisuće kruna, u povodu pedeset godina uspješnog rada njegove trgovine. Najveću svotu je predvidio gradnji ubožišta, pet stotina kruna, ali darivao je i brojne druge zajednice i društva. Spomenimo da je Dobrotvornom izraelitičkom gospojinskom društvu namijenio dvije stotinu kruna, ali se sjetio i Dobrotvornog katoličkog gospojinskog društva kojemu je dao stotinu kruna.¹⁷⁴ Osim javnih zahvala bilo je i javnih pohvala, primjerice, dušobrižnik Mato Babogredac iz Slakovaca javno je preporučio rad Antuna Pavličića koji je izrađivao i prodavao u Đakovu razne liturgijske i crkvene predmete. Pavličić je pohvaljen u istom broju i od Pogrebnog društva iz Bošnjaka da im je vrlo kvalitetno izradio barjak Društva.¹⁷⁵ Obilježena je i smrt mlade supruge trgovca Dane Reichsmana, nekad isticane kao najljepšće odjevene Đakovčanke, dvadesetpetogodišnje dobrotvorke, Elze. Na osječkom židovskom groblju ispratila su ju sva đakovačka uglednija društva. Umjesto vijenca na odru skupio se lijep iznos od 219 kruna kojim je darivano ubožište i miraz za siromašne đakovačke nevjeste židovske vjere.¹⁷⁶ Dane Reichsman ml. u spomen na svoju suprugu, poklonio je i 200 kruna *gospojama* da osnuju zakladu za siromašnije žene, „u babinjama”.¹⁷⁷ Budući da će uskoro ponovno oženiti, treba spomenuti da je sa svojom drugom suprugom osnovao zakladu „Dane i Frida Reichsman ml. za podporu siromašne djece rim. kat. vjere”, a povodom rođenja trećeg sinčića darivao je i Hrvatski sokol, školarce bez razlike vjere, mjesne siromahe i slično.¹⁷⁸

Pohvalno lijepa svota je prikupljena u Đakovu na blagdan svetih Ćirila i Metoda, preciznije 4. i 5. srpnja, za istoimenu istarsku Družbu, tako je da je u Opatiju poslano 501 kruna i 13 filira.¹⁷⁹ Popis svih darovatelja i svih iznosa objavljen je u kolovozu 1909. vrijedan je izvor multietičnosti đakovačke sredine.¹⁸⁰ Iduće godine na blagdan slavenskih apostola Sokol je inicirao ponovno prikupljanje pomoći. Iz Đakova je poslano 248 kruna i 80 filira.¹⁸¹ Iako

---

174 „Javna zahvala”, *HPN*, 10. 1. 1913., 3.

175 „Priznanica”, *HPN*, 19. 3. 1911., 3.

176 „Elza Reichsman rodj. Frankl”; „Umjesto vijenca na odar”, *HPN*, 16. 7. 1911., 2.

177 „Plemeniti dar”, *HPN*, 20. 8. 1911., 2.

178 „Gosp. Dane Reichsman ml.”; „Javne zahvale”, *HPN*, 22. 11. 1913., 3.

179 „Darovi za društvo sv. Ćirila i Metoda”, *HPN*, 15. 7. 1909., 3.

180 „Za Družbu sv. Ćirila i Metoda”, *HPN*, 15. 8. 1909., 4.

181 „Djakovo za družbu sv. Ćirila i Metoda u Istri”, *HPN*, 1. 8. 1910., 3.

se prisutnost Hrvata u Istri nije često isticala, Đakovčani su se pohvalili, kako prvi nakon Zagreba održavaju javnu zabavu na kojoj će se prikupljati sredstva za Gajevo društvo koje planira podići pučku školu u Rijeci na hrvatskom jeziku, jer iste nije bilo a „talijanskih i magjarskih imade i previše”.¹⁸² Na Sušak je poslano sveukupno 767 kruna i 68 filira.¹⁸³

Istaknut je i lijep primjer izraeličanke Katarine Neufeld, preminule 1905., koja je ostavila 100 kruna u zakladi da se od kamate iste svote svake godine obuče, odnosno „pri nastupu zime zaodjene” jedno školsko dijete židovske i jedno „ine” vjeroispovijesti. Tako je i učinjeno i u prosincu 1909.¹⁸⁴

Prije dolaska u Đakovo biskup Krapac se javio iz Rogaške Slatine 9. lipnja 1910. poklonivši kao prvi dar svojoj novoj sredini iznos od 1200 kruna za školu i 6000 kruna „kao prinos za bolnicu”. U povodu svog ustoličenja darovao je i „Preradović”, Gospojinsko društvu, Sokol, đakovačke i semeljačke vatrogasce.¹⁸⁵ Krapac je darivao razna društva i u drugim prilikama.

Rijetko su se objavljivali i ženidbeni oglasi. Jedan je muškarac, star 26 godina, zaposlen, sa 120 kruna mjesečne plaće, tražio Hrvaticu, od 18 do 25 godina, „solidna života, vriedna, dobra i plemenita srca”, koja bi mu uz to trebala donijeti „nešto miraza barem od 3000 – 5000 kruna”. Tražio je i fotografiju.¹⁸⁶ Za onodobne prilike to je bio vrlo velik novac. Drugi, skromniji mladić, star 24 godine, obrtnik „inteligentan”; tražio je djevojku ne stariju od 24 godine, „bezprijeborne prošlosti, dobre kućanice”, a zadovoljio bi se sa 1000 kruna miraza.¹⁸⁷

Jedna je đakovačka djevojka pisala *Komarcu*, da ne spominje glavni đakovački problem, mali broj svadbi i vjenčanja. „Eto, puno Djakovo starih i ćelavih neženja, a i nas frajli ima dosta, de malo zujni i te stare neženje probu-di”.¹⁸⁸ Đakovačke gospođice su prozване radi slabog posjećivanja rodoljubih proslava, svega su dvije prisustvovalе danu Zrinskog i Frankopana u Đakovu,

---

182 „Za hrv. pučku školu na Rijeci”, *HPN*, 22. 1. 1911., 1.

183 Dr. RIBAR, „Zabava u korist Gajevog društva na Rieci”, *HPN*, 29. 1. 1911., 2.

184 „Iz zaklade Katarine Neufeld”, *HPN*, 15. 12. 1909., 3.

185 „Dar Biskupa Krapca trgu Djakovu”, *HPN*, 15. 06. 1910., 1.; „Biskup Krapac đakovačkim društvima”, *HPN*, 1. 7. 1910., 3.

186 „Mali oglasnik”, *HPN*, 1. 11. 1909., 4.

187 *HPN*, 15. 5. 1910., 4.

188 „Delija komarac”, *HPN*, 15. 11. 1909., 3.

30. travnja 1910.¹⁸⁹ Pokrenut je i plesni tečaj u Đakovu, koji je vodila i organizirala gospođa R. Fischer.¹⁹⁰ Učiti plesati u Đakovu moglo se i kod gospođe Milutine Trišler, četiri puta tjedno, po prilično visokoj cijeni od 16 kruna za učenike i učenice.¹⁹¹

Iako nije svečarski proslavljeno uredništvo je kratkom napomenom podsjetilo na obljetnicu 40 godina rada đakovačkih glumaca, jedne od najstarijih diletantskih družina u Hrvatskoj.¹⁹² U Đakovu je u promatranom razdoblju djelovalo više kina. Jedno od njih, Kozlovićev „Eletkro biskop” je bilo otvoreno cijele zime, a predstave je davalo dvaput tjedno, srijedom i četvrtkom, u dvorani svratišta kod Vimera.¹⁹³ Pohvale su išle kinematografu, samo da sadržaj bude doličan.¹⁹⁴ Kasnije će se redovito objavljivati repertoar. U Đakovu je došao vrtiti svoje predstave i poznati osječki kinematograf.¹⁹⁵ Često su gostovala i kazališta ili družine sa strane.¹⁹⁶ Starije se prozivalo da kartaju „preferanc i marijaš”, umjesto da se duhovno uzdižu i patriotski odgajaju.¹⁹⁷

Od prvog broja reklamirao se i Janko Poznić, knjigoveža u Đakovu. Pred toga oglasa istaknut je i onaj domaćeg trgovca R.[udolfa] Boda koji prodaje željezo i mirodije, i gdje su Đakovčani mogli nabaviti razne delikatese i potrebne kućne potrepštine, od kave, čaja, južnog voća, ruma, konjaka, like-
ra, slastica, ulja, petroleja, svijeća i sličnog. Trgovina pomodne robe Franjo Stanković opskrbljivala je Đakovčane svakovrsnim kvalitetnim tkaninama i rubljem, a i velikim izborom šešira za dame i djevojčice. On je povremeno mijenjao oglase, vjerojatno ovisno o godišnjem dobu, pa bi u listopadskom broju objavio da ima velik izbor najnovijih modela zimskih šešira za dame.¹⁹⁸ Novosadska umjetnička tvornica crkvene opreme „Vranić i Tausch” osnovana još 1883. čistim zlatom je obogaćivala crkveno ruho izrađeno od najfinije talijanske i francuske svile, pa su pozvani svećenici, koji to mogu da si pribav-

---

189 „Djakovačke gospodjice”, *HPN*, 15. 5. 1910., 2.

190 „Plesna škola u Djakovu”, *HPN*, 5. 11. 1910., 3.

191 „Plesna škola Milutine Trišler”, *HPN*, 16. 7. 1911., 2.

192 „40 - godšinjica diletantskog zbora”, *HPN*, 15. 11. 1910., 3.

193 „Stalni bioskop u Djakovu”, *HPN*, 1. 12. 1910., 3.

194 „Golerov bioskop u Djakovu”, *HPN*, 15. 7. 1909., 3.

195 „Osječki Grand Elektro Bioskop u Djakovu”, *HPN*, 15. 5. 1910., 2.

196 „Hrvatsko narodno kazalište u Osieku, gostovanje u Djakovu”, *HPN*, 3. 1. 1913., 3.

197 „Posljedni Zrinski”, *HPN*, 14. 5. 1911., 2.

198 *HPN*, 2. 1. 1908., 4.; *HPN*, 22. 10. 1910., 4.

ve.¹⁹⁹ Trgovačkog putnika koji bi za njih prodavao plaćali su 150 kruna plus 2 % provizije i dnevnice.²⁰⁰

Mato Šarčević iz Djakova nudio je velik izbor „korenjaka” odnosno cijepljenih mladica vinove loze. Bilo je tu: Frankovke, graševine talijanske, kadarke, kraljevine, plamenke, plavca, portugisca, ružice, slankamenke i drugih vrsta.²⁰¹ Oglas je objavljivao i vinogradar i posjednik Josip Štefanović iz Iloka, za razne vrste loze. Cijena tisuću komada prvorazredne loze je bila 160 kruna, a druge klase 120 kruna.²⁰²

Licitar i voskar Franjo Böhmler izrađivao je raznorazne vrste svijea.²⁰³ Nagrađeni bolski vinar Fran Radić počeo su je u rujnu 1908. reklamirati i u „Hrvatskim pučkim novinama” da prodaje i diljem Banovine liferuje najkvalitetnije dalmatinsko vino, preporučeno i za zdravlje.²⁰⁴ Od ljeta 1908. objavljuju se i mali oglas kojim se Hrvati pozivaju na kupnju žigica Družbe braće sv. Ćirila i Metoda.²⁰⁵ Osim dalmatinskog, od studenoga 1909. reklamirala su se i istarska, slatka i desertna vino, koje je s Rijeke liferovao Milan pl. Puhalo iz Brloga u Lici.²⁰⁶ Vatroslav Rački prodavao je Trnavačko i Lisničko bijelo i šiler vina, prve kvalitete.²⁰⁷

Veletrgovac Dane Reichsman sin je prodavao zdravu, izdašnu i posnu Kunerol²⁰⁸ mast i nudio građanima osiguranje života, te protiv požara, tuče i nezgode, jer je bio zastupnik *Assicurazioni Generali* osiguranja u Đakovu. Krojač Vendelin Kindl se počeo reklamirati od veljače 1909. sa svojim dobrim izborom bečkih odijela za gospodu i najboljim izborom kaputa i hlača za seljake. Osim što je izrađivao odijela po mjeri, prodavao je i gotova odijela, košulje, kravate, šešire i slično.²⁰⁹ Krojač Josip Pišl, koji se više puta oglašavao, u siječnju 1911. naveo je sebe kao „diplomiranog krojača” s Draždjan-

---

199 HPN, 16. 4. 1908., 4.

200 HPN, 4. 2. 1912., 3.

201 HPN, 16. 4. 1908., 4.

202 „Pozor”, HPN, 1. 12. 1910., 3.

203 HPN, 20. 2. 1908.; 3.

204 HPN, 17. 9. 1908., 4.

205 HPN, 16. 7. 1908., 4.

206 HPN, 1. 11. 1909., 4.

207 HPN, 1. 1. 1910., 6.

208 Kunerol mast je mast od kokosovog oraha.

209 HPN, 1. 2. 1909., 4.

ske²¹⁰ akademije. Posebno je smjerao prema svećenicima i izradi njihovih i njima potrebnih odijela, ali imao je i širu ponudu.²¹¹ I krojač Tomo Kurtz izučio je svoj zanat u „velikim gradovima, u Zagrebu, Beču, Berlinu, Marienbadu”, posebno je bio vješt engleskim krojevima.²¹²

Đakovačka Breznica početkom 20. stoljeća

Matej Ašperger „preko puta pošte” je na veliko i malo pradao vino iz svog vinograda „pravog i čistog Trnavca”, a na istoj stranici počela se od svibnja 1909. reklamirati i nova knjigotiskara Kraljević i drug.²¹³ Simon Bröder, mehaničar, je popravljao i prodavao šivaće strojeve i dvokolice. U Breznici su otvorene kupke, a sezona kupanja je trajala od 1. svibnja do 1. listopada, i to se svake godine objavljivalo na naslovnici, velikim slovima. Kupke u Breznici datiraju iz 19. stoljeća, a imale su i smještajne kapacitete, gdje su odsjedali gosti koji su koristili brojne izvore sumporne i geotermalne vode.²¹⁴ U povodu ponovnog otvaranja slijedeće godine, spomenuto je da je

210 Slavenski naziv za Dresden, grad u Njemačkoj, u kojem se nalazila i poznata krojačka akademija.

211 *HPN*, 22. 1. 1911., 3.

212 *HPN*, 4. 2. 1912., 3.

213 *HPN*, 1. 5. 1909., 4.

214 „Mali oglasi”, *HPN*, 15. 5. 1909., 4.; „Mali oglasnik”, *HPN*, 15. 5. 1910., 4.

kupke 1909. koristilo preko tisuću osoba, što je bila dobra posjećenost.²¹⁵ Izmjene i dogradnje kupalište predviđene su 1911. Đakovčani Pavo Kraljević i Mato Šarčević uzeli su kupalište od vlastelinstva u najam na petnaest godina. Zemaljsko zdravstveno vijeće iz Zagreba je pregledalo vodu i potvrdilo njenu ispravnost i ljekovitost pa se započelo s gradnjom tridesetak „kupatila”, a predviđene je i gradnja novog svratišta s uređenih 12-15 soba.²¹⁶ Svi radovi su prije sezone kupanja bili gotovi, a cijena kupki je iznosila, 40 filira za jeftinije i 80 filira za skuplje kupke.²¹⁷ Slastičarna Mate Bemlera oglasila je Đakovčanima da će od 1. lipnja držati svakodnevno svježe sladolede i druge poslastice.²¹⁸

Prvi oglas za stanovanje objavljen je u drugom lipanjskom broju 1909. iznajmljivala se namještena soba u Preradovićevoj ulici u Đakovu.²¹⁹ Možda u istom prostoru, ubrzo će se nuditi i više soba u Preradovićevoj 15, namještenih, zračnih, suhih i pogodnih za stanovanje. U istom broju objavljen je i oglas zagrebačkog ugađača glasovira F. Uršića, koji će doći u Đakovu ugađati glasovire ako se javi dovoljno ljudi.²²⁰

U listopadu 1909. prvi put je dao oglas i đakovački fotograf, Viktor Pejak, koji je trađio „naučnika iz bolje kuće”.²²¹ Naučnici su često traženi, tako brijački i kovački.²²² I poznati trgovac Reichsman je trađio naučnika „iz bolje kuće”.²²³ Trgovina H. Reichsmanna sinovi Djakovo trađila je i vježbenika, Mato Lay je trađio dva sedlarska naučnika, a Stjepan Beran jednog kolarskog.²²⁴ Dva naučnika je trađila i modna i manufakturna trgovina Hinko Bruck, a jednoga pekar Leopod Bröder.²²⁵ U rujnu 1910. javio se i pećar Milan Branković da treba naučnika, također i krojač Josip Pišl. Tad se prodavao i jedan pletaći stroj, „sasvim nov”.²²⁶ Pomoćnika i naučnika trebao je i kovač

215 „Kupalište Breznica”, *HPN*, 1. 5. 1910., 7.

216 „Kupalište Breznica”, *HPN*, 2. 4. 1911., 2.

217 „Kupalište Breznicu”, *HPN*, 6. 8. 1911., 2.

218 „Mali oglasi”, *HPN*, 1. 6. 1909., 4.

219 „Mali oglasi”, *HPN*, 15. 6. 1909., 4.

220 „Mali oglasnik”, *HPN*, 1. 7. 1909., 4.

221 „Mali oglasnik”, *HPN*, 15. 10. 1909., 4.

222 „Mali oglasnik”, *HPN*, 1. 11. 1909., 4.

223 „Mali oglasnik”, *HPN*, 1. 3. 1910., 4.

224 „Mali oglasnik”, *HPN*, 15. 6. 1910., 4.

225 „Mali oglasnik”, *HPN*, 15. 7. 1910., 4.

226 „Mali oglasnik”, *HPN*, 15. 9. 1910., 4.

Josip Varžić, kasnije će se reklamirati i kao „ispitani podkivač” iz Koritne. U Majaru se prodavao mlin, a u Đakovu trgovačka vaga s utezima i jedna glinena peć, za obje je pisalo „dobra usčuvana”.²²⁷ Naučnika je trebao i tapetar i ličilac u Đakovu, Mato Lajj.²²⁸

Od veljače 1910. reklamirala se i nova pletiona čarapa u Đakovu, a jedno vrijeme se prodavao i salonski kaput, „jošte sasna nov”.²²⁹ Gostioničar Pave Koprinski u frekventnoj ulici bana Jelačića iznajmljivao je svoju gostionicu, koja je imala po četiri sobe za goste i za stanovanje, te dvije kuhinje. U dvorištu je mogao primiti dvadeset i pet kola, a u staji osigurati smještaj za dvadeset konja. Istodobno je tražio i dobrog pipničara, bez ikakvih uvjeta, samo da zna posao.²³⁰ Baš na gostioničare kao probranu klijentelu računala je Vinogradarska udruga iz Đakova koja je prodavala vino na veliko po cijeni od 50 kruna.²³¹

U studenom 1910. pojavio se i prvi oglas za prodaju „uglena” koji se mogao nabaviti kod trgovca Franja Böhma po cijeni od 2,40 za stotinu kilograma.²³² Feliks Fuks koji je držao „odpremničku radnju” proširio je svoju ponudu na međumjesne selidbe i prijevoz većih tereta.²³³

Urar i zlatar Valentin Abramović opskrbljivao je Đakovčane osim zlatnim i srebnim nakitom, i zlatnim urama i gramofonima, budilicama, optičkim predmetima i slično. Osim svih vrsta dekorativnih kovanih ograda, bravar Richard Krenn, vlasnik „radionice željezne konstrukcije”, Đakovčanima je izrađivao šporete, ali i uvodio električna zvonca, engleske klozete, vodovode, kućne telefone i slične moderne potrebe.²³⁴ Soboslikar, ličilac i pozlatar Geza Špiller javio je većim oglasom sugrađanima da se preselio iz Poljakove u Ulicu bana Jelačića.²³⁵ Mesar Jakob Neuman iz Đakova prodavao je u malom oglasniku bicikl s torpedom, „frajlauf -nabnom i Rühstritt-bremsom”.²³⁶ Ko-

---

227 „Mali oglasnik”, *HPN*, 1. 12. 1910., 3.; *HPN*, 10. 5. 1912., 4.

228 „Mali oglasnik”, *HPN*, 2. 7. 1911., 3.

229 „Mali oglasnik”, *HPN*, 15. 2. 1910., 4.

230 „Iznajmljujem gostionu”, *HPN*, 15. 7. 1910., 3.

231 *HPN*, 1. 9. 1910., 4.

232 „Mali oglasnik”, *HPN*, 5. 11. 1910., 4.

233 *HPN*, 30. 4. 1911., 3.

234 *HPN*, 7. 5. 1911., 3. Vidi i Krennov oglas od 10. 1. 1913.

235 *HPN*, 21. 5. 1911., 3.

236 „Mali oglasnik”, *HPN*, 6. 8. 1911., 3.

tač tj. „bicikl freilauf” prodavao se i u proljeće 1912.²³⁷ I bravar i „uvoditelj vodovoda i plina” koji je izrađivao i baždario sve vrste vaga, Sigmund Rott iz Vinkovaca našao je svoje mjesto na stranicama novina.²³⁸

Jedna od rijetkih reklama koja je počela zauzimati naslovnicu bila je reklama za domaćinstvima toplo preporučenu francusku rakiju s mentolom, „Dijanu”.²³⁹ Petar Melcher je nabavio kola za svakovrsni prijevoz pokušstva. Trangerova ljekarna k Svetom Duhu, koju je u međuvremenu preuzeo Hugo Fuchs, svojim ekstraktom i esencijama likera omogućavala je svakoj domaćici da kod kuće napravi pravi domaći Jamaica rum i slične đakonije.²⁴⁰ Fuchs je sam pripravljaio kremu za njegu kože lica, pod nazivom Fuchsova *Crème Viollete*. Nije bila jeftina, jednu krunu lončić.²⁴¹

U staklani Ladislava Hagera mogao se nabaviti najfiniji porculan i servisi za likere, kavu i čaj, lampe i fenjeri, kao i razne druge potrebe. Pečar Milan Branković je obično u kasnu jesen i tijekom cijele zime davao oglas za izradu kvalitetnih glinenih peći, otpornih na vatru. Zastupnika za prodaju u Đakovštini tražila je i poznata tvornica pletećih strojeva, za najfinije i krupno pletenje svih vrsta pamuka, *Styria Universal Strickmaschine* iz Graza.²⁴² Ne često, no povremeno su se mogli pročitati i oglasi iz drugih krunovina u Monarhiji ili iz drugih gradova. Primjerice, oglas je objavila i Najstarija slavenska tvornica spomenika Josip Neškudla iz Olomuca. Nudio je i izvedbu zvona, ali i svjetiljki i križeva pored cesta i slično.²⁴³ Zbog nemogućnosti naplate velika količina cipela iz Krakova prodavala se po vrlo povoljnoj cijeni, čak četiri para za 9 kruna ili iz Podgorzca 4 za 10 kruna. Moglo se okušati sreću za 13 731 000 maraka za koje jamči grad Hamburg, kupujući „loz”.²⁴⁴ Trgovac Dragutin Böhm nedaleko kolodvora nudio je dobar izbor alkoholnih pića u zatvorenim bocama. Litra šljivovice je stajala jednu krunu, stara rakija

---

237 HPN, 31. 5. 1912., 4.

238 HPN, 21. 1. 1912., 4.

239 HPN, 8. 11. 1912., 1.

240 HPN, 10. 1. 1913., 4.

241 HPN, 14. 2. 1913., 4.

242 HPN, 24. 1. 1913., 5.

243 HPN, 2. 4. 1911., 3.

244 HPN, 22. 11. 1913., 4-5.

2 krune, žuto pivo je stajalo 30, a crno 32 filira, prodavao je i razna vina, rum, konjake, likere.²⁴⁵

Reklamirao se i liječnik i zubar, dr. Josip Stajduhar ujutro je radio kao liječnik od 8-10, a poslije podne od 14-17 kao stomatolog.²⁴⁶ Kao zanimljivost spomenimo još i osobni oglas Vinka Brauna: „Upozorujem svakoga da mojoj supruzi, Viktoriji Braun rođj. Brataljenović ništa ne daje na dug, jer ja njezinih dugova ne priznajem i ne plaćam.”²⁴⁷

Zaključak

„Hrvatske pučke novine”, izlazile su redovito, bez većih i neuobičajenih prekida, čak i kad se mijenjala redakcija, vlasništvo i uredništvo. Teme koje su obrađivale komunalni život i svakodnevnicu ondašnjih stanovnika trgovišta Đakovo i okolice, a koje su ovdje dijelom analizirane, sadržajem se nisu bitno razlikovale od početka do kraja izlaženja. Autori su bili usmjereni na dobrobit svoje sredine i često su iznosili dobro osmišljene prijedloge koji bi podigli kvalitetu života u Đakovu. Podržavali su i promovirali zadrugarstvo i više puta davali seljacima praktične i primjenjive savjete. Poticali su i građanske navike i higijenske standarde. Osuđivali su razne ružne pojave, koje su narušavale sliku Đakova, prozivali prevrtljive trgovce, neuredne platiše, manjkavu gradnju, nepoštivanje propisa, političke odluke koje su štetele sredini, učitelje koji ne rade svoj posao, mještane koji ne brinu o zbrinjavanju otpada i čišćenju bunara, o potrebi valjane skrbi životinja. Promicalo se ispunjavanje obveza, poštivanje autoriteta, zdrav život, tjelovježba, školovanje, učenje, mirno rješavanje sukoba, borba protiv alkoholizma. Prozivali su mađarskim vlastima sklone političare kao krivce brojnih đakovačkih neprilika, ne uvijek opravdano. Njegovali su hrvatstvo Đakova i prihvaćali pripadnike svih vjera i nacija, ukoliko se priklone „narodnim” interesima, ali istodobno otklanjali su i sukobljavali se s mnogim radišnim i doličnim osobama koje su im bile politički protivnici. Siječanj i veljača, preciznije vrijeme prije korizme, bilo je vrijeme brojnih zabava, koncerata, plesova, nastupa i druženja u Đakovu. Prateći oglase i reklame možemo zaključiti da je Đakovo postalo moderna i

---

245 *HPN*, 6. 4. 1912., 3.

246 *HPN*, 12. 7. 1912., 4.

247 Nije nam poznato je li u Đakovu u to vrijeme živio samo jedan Vinko Braun (1840. - 1920.), poznati gostioničar ili je riječ o nekom drugom. *HPN*, 19. 7. 1912., 4.

za život ugodna sredina čiji su majstori, trgovci i obrtnici mogli zadovoljiti sve veće narasle potrebe svojih sugrađana. „Hrvatske pučke novine” vrijedan su izvor za istraživanje autentičnog i raznim jezičnim primjesama obogaćenog govora u Slavoniji početkom dvadesetog stoljeća.

SUMMARY

Margareta Matijević

„CROATIAN FOLKS NEWSPAPER” (1907-1913) AS A SOURCE OF EVERYDAY HISTORY OF ĐAKOVO AND THE ĐAKOVO REGION

„Croatian Folks Newspaper” was established in the year 1907 by priests from Đakovo interested in politics. It was not oriented exclusively towards religious matters, but aimed at a wider reading audience. The newspaper had a pronounced political note, it called upon the need to awaken the national consciousness as well as strengthen the Croatian people in the fields of economy and education. In the beginning of February 1909, it became a right-wing (Starčević) journal, and from 1912 it transformed to a neutral, opposition newspaper, intended for everyone who were supporting „people’s” interests. For the most part the contents of the „Croatian Folks Newspaper” was focused on the daily and political situation in the Triune Kingdom of Croatia, Slavonia and Dalmatia, and the local circumstances in Đakovo and the Đakovo region. On many occasions they were warning about the need to improve the infrastructure, invest in the roads, reform the education, introduce the sewage system, supervise the traders, prevent contagion, improve the quality of water. Many other needs of the unable people depended on the mercy and numerous humanitarian societies. Singers’ association „Preradović” preserved the good reputation of Đakovo, young people were invited to join „Sokol”, „Women Association” and others were receiving acknowledgments every now and then. The authors supported and promoted cooperatives and, on many occasions, gave practical and applicable advice to farmers. They also encouraged development of sport and education and establishment of public libraries and reading rooms, and they occasionally organised lectures on economic or social topics. They reported on the theatre scene, made suggestions regarding the literature and advertised cinematographers. Some objections that were made were petty and were related to the shortcomings in practicing religious commitments, some were partly justified and some were absolutely justified. They were warning about the dangers of alcoholism and its causal link to higher number of robberies and more serious crimes. Through examination of the advertisement and promotions we can conclude that Đakovo became a modern town pleasant to live in, whose craftsmen, tradesmen and artisans were able to satisfy the growing need of their fellow citizens.